

UVOD, 3

DISKRIMINATORNI GOVOR U JAVNOSTI:

MEDIJSKO ETIKETIRANJE ILEGALACA, 5

LOKALNA ZAJEDNICA: ISKUSTVA TRAŽITELJA AZILA

U ZAGREBAČKOM KVARTU DUGAVE, 11

ISTRAŽIVANJE: PERCEPCIJA I INTEGRACIJA

IZBJEGLICA U NASELJU DUGAVE, 15

ŠTO SVE DRŽAVA NIJE NAPRAVILA ZA IZBJEGLICE, 25

PRIHVATNI CENTAR ZA STRANCE U JEŽEVU –

REGULACIJA I UVJETI SMJEŠTAJA, 29

PREPORUKE ZA KVALITETNIJU INTEGRACIJU STRANACA U PODRUČJU

OBRAZOVANJA, STANOVANJA, ZAPOŠLJAVANJA I SOCIJALNE SIGURNOSTI, 33

PET GODINA ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE, 53

PRILOG: GRAĐANSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE, 57

This project is funded
by the PROGRESS
Programme of the
European Union

Ovaj projekt sufinancira
Ured Vlade Republike
Hrvatske za udruge / This
project is co-financed by
the Croatian Government
Office for Cooperation
with NGOs

Autorice i autor: Sunčica Brnardić,
Emina Bužinkić, Mitre Georgiev,
Julija Kranjec, Sara Lalić,
Cvijeta Senta i Tea Vidović

Grafički dizajn: Niko Mihaljević

Izdavač: Centar za mirovne studije
Zagreb, 2015. godine

ISBN 978-953-7729-33-2
CIP zapis dostupan u računalnom
katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem xyz.

Ova publikacija nastala je uz
financijsku podršku Europske unije
u sklopu Progress programa, u
okviru projekta "U ime jednakosti".
Za sadržaj je isključivo odgovoran
Centar za mirovne studije i ne može se
smatrati službenim stavom Europske
komisije. / This publication has
been produced with the financial
support of the Progress Programme
of the European Union within "In
the name of equality" project. The
contents of this publication are the
sole responsibility of Centre for Peace
Studies and can in no way be taken
to reflect the views of the European
Commission.

Ovaj projekt sufinancira Ured Vlade
Republike Hrvatske za udruge / This
project is co-financed by the Croatian
Government Office for Cooperation
with NGOs
Stajališta izražena u ovoj publikaciji
nužno ne odražavaju stajalište
Ureda za udruge Vlade Republike
Hrvatske. / The views expressed in
this publication do not necessarily
reflect the position of the Croatian
Government Office for Cooperation
with NGOs.

PRED VAMA JE IZVJEŠTAJ O RASIZMU I KSENOFOBIJI ZA 2014. GODINU CENTRA
ZA MIROVNE STUDIJE. SADRŽAJNO I TEMATSKI, NASTAVLJA SE NA IZVJEŠTAJ ZA
2013. GODINU POD NAZIVOM „IZAZOVI INTEGRACIJE” U KOJEMU SMO NAGLASAK
STAVILI NA PROCES INTEGRACIJE STRANACA U DRUŠTVO.

CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE SE GODINAMA BAVI SUZBIJANJEM DISKRIMINACIJE
TEMELJEM RASE, ETNICITETA I BOJE KOŽE TE PRAVIMA IZBJEGLICA I
NJIHOVOM ODRŽIVOM INTEGRACIJOM U HRVATSKO DRUŠTVO. TIJEKOM TIH SMO
GODINA IMALI PRILIKU RADITI NA CIJELOM SPEKTRU AKTIVNOSTI, POPUT
ISTRAŽIVANJA, MONITORINGA I ZAGOVARANJA ZA KVALITETNIJE ZAKONODAVSTVO
I JAVNE POLITIKE U OVIM PODRUČJIMA, PRUŽANJE PRAVNE POMOĆI ŽRTVAMA
DISKRIMINACIJE I STRANCIMA, TRAŽITELJIMA AZILA, AZILANTIMA I OSOBAMA
POD SUPSIDIJARNOM ZAŠTITOM, EDUKACIJA ZA RELEVANTNE DIONIKE POPUT
ODVJETNIKA, SUDACA, DRŽAVNIH ODVJETNIKA, SOCIJALNIH RADNIKA, NOVINARA,
ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA I MNOGIH DRUGIH. TAKOĐER, PROVODILI SMO
I KAMPANJE OSVJEŠTAVANJA JAVNOSTI O ŠTETNOSTI DISKRIMINACIJE, RASIZMA
I KSENOFOBIJE TE KONTINUIRANO RADIMO NA INTEGRACIJSKIM AKTIVNOSTIMA ZA
TRAŽITELJE AZILA I AZILANTE KOJI UKLJUČUJU RAZNE OBRAZOVNE I KULTURNE
AKTIVNOSTI TE PODRŠKU PRI OSTVARIVANJU NJIHOVIH PRAVA.

STOGA, OVA PUBLIKACIJA PREDSTAVLJA KOLAŽ TEMA KOJIMA SMO SE AKTIVNO
BAVILI PROŠLE GODINE TE BI TREBALA SLUŽITI JEDNAKO ONIMA KOJI SE OVIM
TEMAMA BAVE, POPUT PREDSTAVNIKA INSTITUCIJA I ORGANIZACIJA CIVILNOG

društva, kao i ostalim osobama koje bi se željele više upoznati s ovom tematikom.

Iako se posljednjih desetak godina mnogo napravilo na razvoju zakonodavno-institucionalnog okvira za borbu protiv diskriminacije, smatramo da to i dalje nije dovoljno, te da treba puno više pažnje posvetiti mjerama za osvještavanje šire javnosti o štetnosti diskriminacije, rasizma, rasizma, ksenofobije, homofobije, seksizma i svih drugih oblika predrasuda i općenito negativnih stavova prema društveno marginaliziranim skupinama, te obrazovnim mjerama koje bi proizvele održivu društvenu promjenu u ovome području. U 2014. godini, oformljena je radna skupina koja je radila na nacrtu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije u razdoblju od 2015. do 2020. godine, a koji bi trebao biti donesen u zadnjem kvartalu 2015. godine. S obzirom da smo sudjelovali u radu te radne skupine, iznimno smo zadovoljni samim procesom izrade toga važnog strateškog dokumenta, te se nadamo da ćemo sljedećih godina u ovakvim publikacijama moći pozitivno izvještavati o provedbi tih mjera, a da ćemo 2020. godine svi skupa moći ustvrditi da je iz provedbe tih mjera nastala konkretna promjena u položaju skupina koje su u najvećem riziku od diskriminacije.

Kada govorimo o integraciji stranaca u hrvatsko društvo, kao što i sam naziv izvještaja kaže, taj proces je prilično izazovan jer se Hrvatska u integraciji stranaca još „traži“: institucije su često nekoordinirane pa su time i informacije i prakse prema strancima različite, a diskriminatorni i ksenofobni govor ne nalazi na osudu medija koji ga prenose bez kritičkog odmaka te ga ponekad i proizvode, o čemu smo pisali u prošlogodišnjem izvještaju, a i u ovom izvještaju tom negativnom fenomenu posvećujemo pozornost.

Iznimno nas zabrinjavaju tendencije kojima smo imali priliku svjedočiti posljednjih nekoliko godina, a koje ukazuju na zatvaranje društva za različitosti. U prvome redu, tu mislimo da referendum iz 2013. kojim dodatno ustavno ograničilo pravo na brak, na pokušaj pokretanja referenduma o upotrebi ćirilice, te općenito na jačanje nacionalističke retorike u društvu. Narednih ćemo godina, samostalno i u suradnji s partnerskim organizacijama budno pratiti te fenomene i, kao i do sada, raditi na njihovom uklanjanju.

U pisanju ovog izvještaja uvelike su nam pomogli i izvještaji na kojima smo surađivali ili ih izrađivali za prijateljske organizacije i mreže organizacija kojih smo članica odnosno za institucije poput European Network against Racism (ENAR)¹, Agenciju Europske unije za temeljna prava (FRA)², European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)³, United Nations Human Rights Committee⁴, Vijeće Europe itd.

1 European Network Against Racism – ENAR, <http://www.enar-eu.org/>

2 European Union Agency for Fundamental Rights – FRA, <http://fra.europa.eu/en>

3 Council of Europe, Secretariat of the European Commission against Racism and Intolerance – ECRI, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp

4 United Nations Human Rights Committee, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIndex.aspx>

Izazovi integracije – izvještaj za 2014. godinu

5 Associated Press, <http://www.ap.org/>

6 Merolla, Jennifer; Ramakrishnan, S. Karthick; Haynes, Chris. "Illegal,' Undocumented,' Unauthorized': Equivalency Frames, Issue Framing and Public Opinion on Immigration," *Perspectives on Politics*, September 2013, Vol. 11, No. 3, 789-807. doi: 10.1017/S1537592713002077.

Zetter: Labelling Refugees; (prema Wood 1985:5)

Diskriminatorni govor u javnosti: medijsko etiketiranje ilegalaca

U TRAVNJU 2013. ASSOCIATED PRESS⁵ POLOŽIO JE SLUŽBENO OBEĆANJE KAKO VIŠE NEĆE KORISTITI RIJEČ ILEGALAN U SVOJIM KNJIGAMA OPISUJUĆI LJUDE, VEĆ SAMO RADNJE.

MNOGO JE KONTRAVERZNIH TERMINA ODNOSNO ETIKETA KOJE SE KORISTE I ANALIZIRAJU U DEBATI O MIGRACIJAMA I JEZIKU. UTEMELJENO SE VJERUJE DA POSTOJE LINGVISTIČKE KONSTRUKCIJE KOJE POSTAVLJAJU SVOJEVRSNE OKVIRE I TIME ETIKETIRAJU IMIGRANTE PRODUBLJUJUĆI NEGATIVNU PERCEPCIJU JAVNOSTI (ENGL. *FRAMING, STEREOTYPING AND LABELLING*)⁶. ETIKETE OBILJEŽAVAJU ČOVJEKA I OTEŽAVAJU MU ISTICANJE SVOGA VLASTITOGA IDENTITETA U NEPOZNATOJ OKOLINI. ONE *DE FACTO* KATEGORIZIRAJU DRUŠTVENE GRUPE KOJIMA PRIPISUJU VRIJEDNOSTI. NO, ETIKETE SU I ODRAZ ODREĐENA DRUŠTVA I VRIJEDNOSTI KOJE GAJI, ODNOSNO ODNOSTI I KONFORMIZMA PREMA POSTOJEĆIM PREDRASUDAMA I STEREOTIPIMA, KAO I LAKOĆE DISTANCIRANJA I OSUDE PREMA *DRUGIMA*. SVAKA OD TIH ETIKETA ZANEMARUJE FUNDAMENTALNO PITANJE DOTADAŠNJE SOCIJALIZACIJE IDENTITETA MIGRANATA I STRUKTURNIH UTJECAJA NA FORMIRANJE TIH IDENTITETA.⁷

ILEGALAC – NAJČEŠĆE JE UPOTREBLJAVANA I NAJSNAŽNIJA ETIKETA KOJOM SE OPISUJE IMIGRANTE KOJI NE POSJEDUJU ODGOVARAJUĆE SLUŽBENE DOKUMENTE. TERMIN ILEGALAC VEĆ JE ZADOBIO FORMU *IDENTITETA* KOJEGA SE FORMIRA I KOJIM SE MANIPULIRA. TERMIN JE DO TE MJERE OGOLJEN I DEHUMANIZIRAN DA JE VIDLJIVO NEPOVEZAN S ČOVJEKOM, NJEGOVIM POTREBAMA, VRIJEDNOSTIMA I

interesima. Riječ ilegalac ili ilegalan koristi se umjesto riječi neregistriran ili nedokumentiran imigrant, odnosno osoba koja prelazi državne granice ili boravi na njihovu teritoriju bez odgovarajućih dokumenata koji potvrđuju njegov identitet. Taj identitet važniji je od čovjeka samoga. Osoba koja je nezakonito prešla granicu ili nezakonito boravi na određenom teritoriju – obilježena je, ne samo etiketom ilegalnosti, već često i drugim, perceptivno prijetnim etiketama poput broja *ilegalaca* ili pak isticanjem porijekla odnosno država iz kojih osobe dolaze obilježavajući iste negativnom konotacijom. *Reducira cijeloga čovjeka i obitelj na formalni set rascjepkanih podataka ... poput individuacije i alijenacije čovjeka od velikog dijela svoga bića (Schaffer, 1977:32) (slob.prev.).*

Posljednjih godina akademska i aktivistička zajednica dokumentiraju i opisuju različite načine etiketiranja migranata. Posebno se istražuje fenomen etiketiranja i *framinga* kroz jezik, a pri tome se najčešće istražuju mediji i način na koji grade percepciju javnosti. Utvrđeno je kako mediji često koriste specifičan jezik i određene strategije kojima produbljuju društvenu polarizaciju i potiču pojave ksenofobije i rasizma.⁸

ANALIZA IZABRANIH MEDIJSKIH SADRŽAJA U PODRUČJU IZVJEŠTAVANJA O NEZAKONITIM MIGRACIJAMA

Riječ *ilegalac* najčešće je korištena riječ u hrvatskim novinskim člancima objavljenima u hrvatskim dnevnim i tjednim tiskovinama tijekom 2014. godine, opisujući one koji prelaze granice ili borave na teritoriju Hrvatske na nezakonit način, ne posjedujući odgovarajuće dokumente. U trideset novinskih članaka usredotočenih na temu nezakonitih migracija, izabranih među šezdeset članaka objavljenih na širu temu migracija i izbjeglištva, riječ ilegalac spominje se u gotovo svakom tekstu, ponekad i više puta. Nerijetko se spominju i termini ilegalni i-migrant/ica, a rjeđe nezakoniti migrant. U naslovima tri četvrtine tekstova barem se jednom spominje riječ ilegalan ili ilegalac. Članci su dodatno obogaćeni terminima poput ilegalni gost, masovni dolazak, šverc ilegalaca, ilegalni stranci i sl.

Pisanje o <ilegalcima> donosi i dodatne komentare poput *četiri državljana Sirije, krijući se u kukuruzu (!?), pokušali su ilegalno prijeći granicu sa Srbijom* ili pak *Subota je bila dan za strane državljane od kojih su neki pokušavali ući u našu zemlju, dok su drugi, kojima je Hrvatska pružila utočište i smještaj u azilu, pokušavali pobjeći izvan njezinih granica. ...a smještaj kao ni hrana im očito nisu po volji pa su odlučili krenuti dalje; Dečki su tražili sreću u Europskoj uniji*. Napisani su komentari dio fenomena ili politike širenja straha kojima se ističu negativne osobine nezakonitih migranata pokušavajući ih prikazati opasnim, lijenim, gotovanim i lažnim izbjeglicama, *de facto* onima koji zlorabe sustav. Pritom, ne opisujući razloge određenih postupaka poput kretanja bez dokumenata, napuštanja Republike Hrvatske ili težnje za odlaskom u drugu zemlju. Navedenim komentarima pripisujemo i onaj o broju nezakonitih prelazaka granice u određenom vremenskom periodu a koji se ističe u većini novinskih

tekstova i to većim slovima.

Sliku opasnosti i prijetnje stječemo i kroz vizualizacije i fotografske priloge članaka. Iako rijetke, u slučajevima kada fotografije prate članke, većinom se radi o prikazu ljudi na kamionima u prelasku granice, a na više slika policija privodi *ilegalce* kao kriminalce s lisičinama na rukama ili rukama na potiljku. Povremeno se pojavljuju slike tamnih i strašnih šumovitih prostora u mraku.

Analizirani novinski tekstovi uglavnom su manjega formata i time nedostatno informativni. Tek je nekolicina novinskih članaka duža i informativnija. Manjak informativnosti naočigled je prisutan u činjenici da svega jedan novinski članak u sebi sadrži osobnu ispovijed jednog od nezakonitih migranata. U ostalim se člancima ne mogu pročitati osobni, politički, ekonomski ili drugi razlozi nečijega migriranja, odnosno nezakonitog kretanja. Od trideset objavljenih članaka na temu tek je jedan bio sadržajan s informacijama o ilegalnim prelascima, razlozima migracija, mišljenjem relevantnih institucija i međunarodnih organizacija o fenomenu nezakonitih migracija i opasnostima po ljude koji ga slijede kao i osobnu ispovijed. U analiziranom sadržajima porijeklo se uglavnom ne ističe opisom državljanstva npr. državljanin Eritreje, nego riječima Alžirac, Sirijac, Eritrejac, Afganistanac, Albanac. Pored toga, u jednom je članku dodatno istaknuta etiketa *ilegalnog putnika* s opisom *klaustrofobični i podivljali Eritrejac* (uz isticanje njegova puna imena).

U takvim, nedostatno informativnim, pak etiketama obogaćenim tekstovima, spominju se vrste policijskih postupaka ili postupaka države poput readmisije ili deportacije bez objašnjenja o kakvim se postupcima radi, u kojim slučajevima se primjenjuju te kako na to gledaju oni koji bivaju vraćeni u zemlje porijekla ili druge zemlje tim dvama postupcima.

Nezakonite su migracije fenomen koje su svojim politikama suverenosti i zaštitom granica otpočele države. Ipak, niti jedan medijski članak ne istražuje porijeklo nezakonitih migracija i očiglednu ulogu vlada nacionalnih država u opasnostima koje su proizašle iz takve vrste kretanja. Osim toga, politika suzbijanja i borbe protiv nezakonitih migracija ne ide u smjeru slabljenja koncepta nacionalne sigurnosti i omogućavanja nesmetanog kretanja motiviranog političkim, ekonomskim i drugim razlozima. Ona ide u smjeru kriminalizacije neregularnih migranata i ističe njihovu prijetnju nacionalnoj sigurnosti. Ta važna politička orijentacija i uloga policije nije problematizirana u niti jednom od članaka. U svega se tri članka spominje uloga policije od čega se u dva opisuje njihova veličanstvena uloga u zaštiti naših društava od *najezde ilegalaca* (jedan od često korištenih termina u pisanim i audio-vizualnim medijima) primjerice naslovima i opisima poput *Policija nije imala mira tijekom vikenda* ili *MUP u najvećoj akciji Europolova lovio ilegalce u akciji Arhimed pri čemu je uhićeno 1027 osumnjičenih, zaplijenjeno je 599 kg kokaina, 200kg heroina i 1.3 tone marihuane a 30 djece je spašeno iz ralja trgovaca ljudima* ili pak *U Hrvatskoj uhićeno 7 osoba u nezakonitom prelasku granice*. U trećem spomenutom članku policajac se stavlja u rijetko viđen negativan kontekst u kojemu se tereti se za primanje mita te zlouporabu položaja i ovlasti. Ovaj se tekst bavi

isključivo partikularnim primjerom. Niti jedan od analiziranih članaka ne istražuje ovakve slučajeve korupcije, ilegalnog prijevoza ljudi ili trgovanja ljudima a u koje bi bila uključena policija.

Etiketu ilegalnosti i negativnoga što ona veže za sebe često zadobiju i azilanti iako se radi o osobama koje imaju međunarodno priznat status izbjeglice i time i pripadajuće dokumente. Već i sama riječ azilant zadobila je svojevrsnu etiketu kojom se određena skupina kriminalizira i mistificira, osobito odlukom politike da se < nove izbjeglice > ne nazivaju izbjeglicama te da se čini distinkcija između onih koji su ostvarivali izbjeglički status devedesetih godine tijekom ratnih sukoba u zemljama bivše Jugoslavije i onih koji su potražili zaštitu u 2000-itima.

PRIMJERI MEDIJSKOG ETIKETIRANJA TRAŽITELJA AZILA I AZILANATA JUTARNJEG LISTA U ČLANCIMA NOVINARKE HAJDI KARAKAŠ JAKUBIN

Tijekom 2013. Centar za mirovne studije podnio je zahtjev Novinarskom vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva za pokretanjem postupka protiv novinarka Jutarnjeg lista Hajdi Karakaš Jakubin. Spomenuta je novinarka 14. rujna 2013. objavila članak pod nazivom *Trojicu azilanata iz Maroka uhitili zbog silovanja*. Novinarkin je pristup sadržaju ovoga članka bio iznimno diskriminatoran, ksenofoban i rasistički te je na uvredljiv način opisivao tražitelje azila i azilante implicirajući da su trojica uhićenih azilanata stvarno počinila kazneno djelo silovanja ili kazneno djelo lažnog prijavljivanja kaznenog djela zločinačke organizacije kako bi što duže sadržali status azilanta.

Autorici članka izrečena je teža opomena. Vijeće je ocijenilo kako tekstovi takve vrste, u kojima se azilante prikazuje kao kriminalce i u kojima se koriste sintagme poput *gostiju te vrste bit će sve više*, izazivaju paniku među stanovnicima. Novinarsko je vijeće časti ocijenilo kako je tekst sadržajem i opremom povrijedio Kodeks časti hrvatskih novinara.

Ni teža opomena Hrvatskog novinarskog društva nije spriječila dotičnu novinarku da objavi nove članke koji etiketiraju izbjeglice – azilante i tražitelje azila. Tijekom je prošle godine objavljeno nekoliko takvih članaka.

Članak naslova *U kamionu pronašli tri ilegalca i zaplijenili 200 Ray Ban naočala* i podnaslova *Ilegalci iz Sirije i Indije švercari u teretnom prostoru* objavljen 18. srpnja prošle godine navodi na zaključak kako se radi o ilegalcima koji su osim nezakonitog prelaska granice švercali i naočale. Međutim, radi se o dvije objavljenje priče koje novinarka započinje *švercom ilegalaca u teretnom prostoru među deklariranom junećom slanom kožom*, a završava objašnjenjem kako je sat vremena nakon otkrivanja nezakonitog prelaska, u švercu naočalama uhvaćen vozač kamiona koji je prelazio granicu.

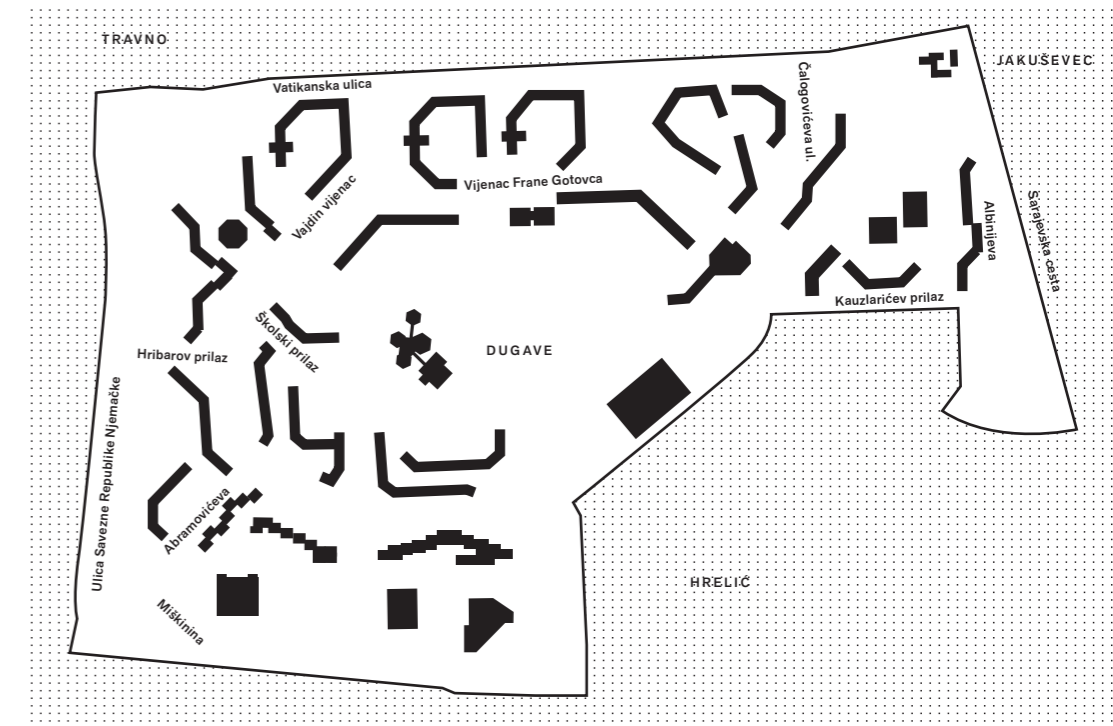
Dva mjeseca kasnije, točnije 2. rujna, ista novinarka objavljuje u prvom dijelu ove analize citirani članak *Jedni bježali iz zemlje, a drugi kradom ulazili* podnaslova *Trbuhom za kruhom – Policija imala posla s azilantima i ilegalcima* u kojemu navodi nezahvalnost tražitelja azila hrvatskom gostoprimstvu riječima: *ta su šestorica nedavno dobila*

status tražitelja azila, a smještaj kao ni hrana im očito nisu po volji pa su odlučili krenuti dalje. Dodatno, ističe da policija nije imala mira tijekom vikenda.

U jednom od spomenutih tekstova naslovljenom *Mladi azilanti iz hotela Porin provaljivali u parkirane aute*, objavljenome 10. rujna, autorica članak započinje etiketom *Motali su se oko auta poput stršljenova*, koristeći se izjavom jedne od sustanarki zagrebačkog naselja Dugave. Dodatno, autorica navodi kako je sirijsko-pakistanskom dvojcu *policija pomrsila planove* stavivši im lisice na ruke i privodeći ih u policijsku postaju na kriminalističku obradu kojom će se utvrditi *imaju li njih dvojica veze s još nekim provalničkim aktivnostima koja su se zaredala na području Novog Zagreba proteklih tjedana*. Njezinu tendenciju kriminalizacije i etiketiranja azilanata, odnosno u ovom slučaju tražitelja azila (novinarka koristi krivi termin), potvrđuje i činjenica da je tek jedna desetina čitavoga članka posvećena krađi automobila u drugom novozagrebačkom naselju naglasivši kako je uhvaćeno još *dvoje ljudi* (koji nisu ni tražitelji azila ni azilanti).

Navodimo i primjer članaka objavljenog 8. prosinca 2014. godine pod naslovom *Recidivist. Alžirca koji traži azil ulovili u krađi* opisujući stranca s njegovom dobi, zemljom porijekla i statusom tražitelja azila kojega je *policija pravodobnom reakcijom spriječila u daljnjem naumu* nakon što je *uhićen s prstima u pekmezu*.

DUGAVE SU GRADSKA ČETVRT GRADA ZAGREBA, KOJA SE NALAZI U ISTOČNOM DIJELU NOVOG ZAGREBA. ČETVRT ZAUZIMA PROSTOR OD 85,02 ha, A PREMA POPISU STANOVNIKA IZ 2011.GODINE BROJI 10.492 STANOVNIKA.

VIJEĆE MJESNOG ODBORA IMA DEVET ČLANOVA, A KONSTITUIRANO JE 1. SRPNJA 2013.GODINE. TEMELJEM REZULTATA LOKALNIH IZBORA ODRŽANIH 19. SVIBNJA 2013. U RASPODJELI MJESTA U VIJEĆU SUDJELUJU ČETIRI KANDIDACIJSKE LISTE. ČLANOVI VIJEĆA SU:

1. DEAN FRATRIĆ, PREDSJEDNIK (SDP – HSU – ZS)
2. OLGA RADIĆ, POTPREDSJEDNIK (SDP – HSU – ZS)
3. SLAVEN FAR (HSP – ABH – VH)
4. OLGICA GAVRILOVIĆ (SDP – HSU – ZS)

5. Verica Ivanko (Lista grupe birača nositeljice Verice Ivanko)
6. Vladimir Kramberger (HDZ – BUZ – ZS – ZDS – HDS)
7. Josip Marić (HDZ – BUZ – ZS – ZDS – HDS)
8. Nenad Pjević (SDP – HSU – ZS)
9. Zoran Šustek (SDP – HSU – ZS)

U Dugavama postoje dviije osnovne škole: Prva Osnovna škola Dugave i Osnovna škola Fran Galović, te jedan dječji vrtić: Dječji vrtić Tratinčica. Na temelju popisa korisnika prostorija Mjesnog odbora

Dugave, u Dugavama djeluju sljedeće udruge građana i ogranci političkih stranaka: Hrvatska demokratska zajednica Podružnica Dugave (HDZ Dugave), Hrvatska demokratska zajednica Podružnica Hrelić (HDZ Hrelić), Hrvatska demokratska zajednica – Područni odbor (HDZ –

Područni odbor), Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo „Braća Radić” (HKUD „Braća Radić”), Hrvatska narodna stranka (HNS), Hrvatsko socijalno liberalna stranka (HSL), Hrvatska seljačka stranka (HSS), Hrvatska stranka umirovljenika (HSU), Klub liječenih alkoholičara (KLA), Pjevačko društvo Novi Zagreb, Socijaldemokratska partija podružnica Dugave (SDP Dugave), Socijaldemokratska partija podružnica Hrelić (SDP Hrelić), Šahovska sekcija Dugave (Šahovska sekcija) i Udruga umirovljenika Dugave – Hrelić (Udruga umirovljenika).

U Dugavama djeluje i Dom za odgoj djece i mladeži, tzv. Dom Dugave koji pruža usluge socijalne skrbi izvan vlastite obitelji za zadovoljavanje socijalno – zaštitnih potreba djece i mladeži u dobi od 7 do 21 godine života koja iskazuju poremećaje u ponašanju. „Dom za odgoj djece i mladeži Dugave u Zagrebu ima najviše iskustva u radu s djecom bez pratnje. Prihvatna stanica Odjela za dijagnostiku, prihvati i tretman Doma u Dugavama pruža hitnu socijalnu pomoć djeci bez nadzora zakonskih skrbnika. Korisnici privremenog i kratkotrajnog smještaja i skrbi u Prihvatnoj stanici su djeca u dobi od 7 do 18 godina starosti, i to djeca s poremećajima u ponašanju hrvatski državljani, i djeca bez pratnje stranci zatečeni u nezakonitom boravku u Hrvatskoj”.⁹ Kao problem smještaja djece bez pratnje u ovu ustanovu, stručnjaci navode sljedeće: „miješanje” djece stranih državljanina i državljanina Hrvatske, stručni djelatnici ne raspolažu osnovnim anamnestičkim podacima o djeci bez pratnje koja dolaze u smještaj, njihovim uvjetima života u zemlji porijekla, razlozima napuštanja matične države i slično. Smještaj djece bez pratnje planira se izmjestiti iz Doma Dugave u novi objekt koji se gradi unutar Prihvatnog centra za strance Ježevo (nedaleko od Zagreba). Taj objekt bit će završen 2015. godine, a financira se iz projekta IPA 2011: *Unapređenje kapaciteta za maloljetnike i druge ranjive skupine nezakonitih migracija u Prihvatnom centru za strance*¹⁰.

Osim ovog tipa centra, u Dugavama djeluje i Prihvatilište za tražitelje azila, tzv. Porin. U njega se smještaju osobe koje su zatražile azil. Ondje im je osiguran smještaj, tri obroka dnevno, liječnička skrb (liječnik dolazi po 2 sata dnevno) i psihosocijalne aktivnosti koje provode organizacije civilnog društva. Od polovice 2014. godine u Porin se smještaju samo muškarci samci (ranjive skupine smještavaju se u Prihvatilište za tražitelje azila u Kutini). Tokom 2014. godine u Porinu je boravilo 394 tražitelja azila. Tražitelji azila dane uglavnom provode u Prihvatilištu jer u lokalnoj zajednici

ne postoje organizirane aktivnosti u koje bi se mogli uključiti i povezati sa zajednicom. Mogli bismo reći da su oni simbolički i fizički smješteni na margini društva te izolirani od stanovnika lokalne zajednice. U blizini Porina postoje zgrade koje su u zadnjih nekoliko godina izgrađene te su stanari zbog negativnih iskustava s tražiteljima azila odlučili između dvorišta zgrade i dvorišta Prihvatilišta postaviti ogradu koja ih odvaja. Centar za mirovne studije je jednom prilikom u Dugavama održao tribinu s lokalnom zajednicom oko njihova odnosa s tražiteljima azila, gdje smo od stanovnika dobili informacije da im tražitelji azila ulaze u dvorišta i stanove i uzimaju stvari. Smatramo kako ni jedno ni drugo ponašanje nije opravdano te da je potrebno raditi s lokalnom zajednicom u vezi ovog problema te pronaći način na koji će se tražitelji azila i stanovnici Dugava povezati. Nadležne institucije propustile su obaviti to zbog čega u Dugavama postoji mnogo nerazumijevanja i tenzija između lokalnih stanovnika i tražitelja azila.

11 Izjave su prikupljene na radionicama s tražiteljima azila, održanim u Kući ljudskih prava u 2014. godini.

12 Izjave iz medija: <http://www.vecernji.hr/moj-kvart/stanari-dugava-u-strahu-od-azilanata-oni-stvaraju-nered-613844>

NEGATIVNA ISKUSTVA TRAZITELJA AZILA ¹¹	NEGATIVNA ISKUSTVA LOKALNIH STANOVNIKA ¹²
Jednom sam s dvojicom prijatelja otišao gledati nogometnu utakmicu u kafiću u Dugavama. Sjedili smo i gledali utakmicu, a kako mene boli noga, uzeo sam stolac i na njega stavio nogu. Tada je došao jedan čovjek i rekao mi da moram nogu staviti dolje. Kada sam mu objasnio da me boli noga, on mi je samo odgovorio: „fuck you” i pokazao tetovažu koju ima, a to je bila velika svastika na ruci. Rekao nam je da je ovo njegov dom, a da bi se mi trebali vratiti tamo odakle smo došli.	Preko dana je mir. A navečer, najčešće oko 22 sata, oni izlaze, u kvart ili na autobus pa u grad. Oni koji ostaju tu, hodaju po krovovima hotela, deru se, razbijaju, piju, zvižde za tinejdžerkama i tako do jutra.
Prije su se ljudi sa mnom fotografirali u kvartu, a sada bježe od mene. Odnos prema tražiteljima azila u Dugavama se promijenio. Ljudi vide jednog da hoda pijan i odmah misle da su svi tražitelji azila kao taj jedan. To nije fer.	Do prije dvije godine, ovdje je bilo lijepo živjeti. Djeca su se igrala pred zgradama, mi smo uredili parkić, a bicikle smo mogli komotno ostavljati ispred ulaza u stanove. Znao je u malim zajednicama, svatko zna svakog, pa i ako je od susjeda nešto posudio, odmah bi vratio.
Ponekad ne razumijem zašto se ljudi ovdje ponašaju tako kako se ponašaju. Nitko mi nije objasnio što je normalno za Hrvate. Jednom sam htjela pomoći jednoj staroj baki koja je nosila nekoliko vrećica, no kad sam došla do nje ona je počela vikati na mene jer je mislila da joj ih želim uzeti. U mojoj zemlji se stariji ljudi jako cijene.	Dva Iračana išla su s mojim sinom u školu godinu dana. Kad bih vozila svoje dijete, pokupila bih i njih ispred hotela. Dolazili su nam na igranje. Jasno nam je, oni se negdje moraju smjestiti, ali za sve postoje pravila. Ako se mi moramo ponašati u skladu s

9 Kraljević, R., Marinović, L., Živković Žigante, B. *Djeca bez pratnje strani državljani u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, UNHCR, 2011, str. 50.

10 Schengenski akcijski plan, str. 27: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva/143.%20-%205.pdf>

AUTORICE ISTRAŽIVANJA: RIANNA BAZZINOTTI,
DANIELLE SLOMKA I SANDRA KASUNIĆ

SAŽETAK

CILJ OVOG ISTRAŽIVANJA BIO JE DOBITI PROCJENU INTEGRACIJSKE RAZINE OSOBA KOJE ŽIVE U PRIHVATILIŠTU ZA STRANCE U ZAGREBU (HOTEL PORIN U NOVOZAGREBAČKOM NASELJU DUGAVE). VEĆ DUGO VRIJEME SE PODRAZUMIJEVA DA LJUDI KOJI ŽIVE U NASELJU DUGAVE GDJE JE SMJEŠTENO PRIHVATILIŠTE ZA STRANCE NEMAJU KONTAKT S IZBJEGLICAMA, TE IH SE BOJE. PRETPOSTAVLJA SE DA SE TA MIŠLJENJA NISU PROMIJENILA JER SU IZBJEGLICE KOJE ŽIVE U PRIHVATILIŠTU U DUGAVAMA NEGATIVNO PERCIPIRANE OD STRANE SVOJIH SUSJEDA, UNATOČ OGRANIČENOJ INTERAKCIJI IZMEĐU TE DVIJE GRUPE. TE NEGATIVNE PERCEPCIJE SU SPRIJEČILE INKLUZIJSKI I INTEGRACIJSKI PROCES IZBJEGLICA U HRVATSKO DRUŠTVO. ISTRAŽIVANJE SE SASTOJALO OD PROVOĐENJA INTERVJUA U DUGAVAMA KAKO BI SE DOBILE INFORMACIJE U VEZI OPSEGA INTEGRACIJE IZBJEGLICA U DRUŠTVO. U SKLOPU S HIPOTEZOM, MNOGO JE NEGATIVNIH OSJEĆAJA BILO IZRAŽENO U VEZI OSOBA KOJE ŽIVE U PRIHVATILIŠTU. ZAJEDNO S NEGATIVNIM OSJEĆAJIMA PREMA IZBJEGLICAMA, OSOBE KOJE SU TRAJNO NASELJENE U DUGAVAMA ISPOLJAVALE SU STRAH RADI NJIHOVE PRISUTNOSTI. IZBJEGLICE KOJE ŽIVE U DUGAVAMA SE ILI IGNORIRAJU ILI IZBJEGAVAJU. VAŽNO PITANJE U FOKUSU OVOG ISTRAŽIVANJA JE: KAKO MOŽEMO POMOĆI IZBJEGLICAMA U PROCESU INTEGRACIJE? KAKO STVORITI OSJEĆAJ

dobrodošlice u društvo na način da inspiriramo i educiramo njihove susjede kako bi ih prihvatili kao cjelovit dio susjedstva odnosno zajednice? Ovo istraživanje je nadopunjeno s prijedlozima i područjima na kojima je potrebno daljnje dublje istraživanje kako bih se moglo odgovoriti na postavljena pitanja.

ISTRAŽIVANJE EFEKTIVNE INTEGRACIJE IZBJEGLICA U DUGAVAMA

Hrvatsku se često smatra za tranzitnu zemlju za izbjeglice, što je djelomično zahtijevano od strane hrvatske politike, kako riječima kada opisuju Hrvatsku kao tranzitnu zemlju tako i djelima kada produljuju proceduru azila u nerazumljivo dugi period do godinu dana.¹³ To znači da za izbjeglice koje putuju kroz Hrvatsku postoji vrlo malo namjere da i ostanu u Hrvatskoj. Zbog toga postoji samo malo motivacije da bih ih se zadržalo ovdje ili da bih ih se integriralo u društvo. Međutim, puno izbjeglica i tražitelja azila koji žive u Hrvatskoj, žive ovdje trajno i bez prisutnosti snažnih sredstva za integraciju i inkluziju, i te osobe će se uvijek osjećati kao stranci. Posebice, jer još uvijek ne postoji profesionalni i institucionalni tečaj hrvatskog jezika, koji je ključni dio integracije.¹⁴ Ovo istraživanje je pridonijelo cjelokupnom prikazu opcija za integraciju izbjeglica na koje mogu utjecati izvorni stanovnici Dugava koji žive u blizini Prihvatilišta za izbjeglice, koje se nalazi u bivšem hotelu Porin. Hotel Porin ima kapacitet za šesto izbjeglica.¹⁵ Ovo istraživanje je ključ za razumijevanje kako stanovnici/e Dugava percipiraju i kakvu imaju interakciju s izbjeglicama te kao takvo, omogućuje dublje razumijevanje kvalitete života kojeg izbjeglice vode u Hrvatskoj.

Da bi se precizno uočila i reflektirala mišljenja izvornih stanovnika Dugava, stanovnici koji su sudjelovali u istraživanju su slučajno izabrani i ispitani.¹⁶ Postavljena su im pitanja u vezi naselja, prihvatilišta, prisutnosti izbjeglica, njihove interakcije s i percepciji o izbjeglicama. Također su zamoljeni da podjele osobne priče ili priče koje su čuli u vezi interakcije s izbjeglicama u naselju. Ako su načuli priče, upitani su od koga su ih čuli kako bi se vidjelo i razumjelo kako su takve priče nastale i kako su se prenosile u naselju. Takva metoda intervjua se pokazala efektivnom zato jer je više stanovnika bilo skloni pričati o općenitim iskustvima u susjedstvu koje su onda međusobno podijelili kao stereotipe u vezi izbjeglica, a koje su čuli ili u koje općenito vjeruju. Pitanja otvorenog tipa bila su ključna za proces prikupljanja informacija, kako bi se ostavio prostor za izražavanje različitih mišljenja sudionika/ca istraživanja.

Na početku istraživanja, postavljena je hipoteza da su izbjeglice koje žive u Prihvatilištu negativno percipirani od susjeda iz naselja Dugave, unatoč limitiranoj interakciji koja se dešavala između te dvije grupe i da su te negativne percepcije sprječavale inkluzijski i integracijski proces izbjeglica u društvo. Svrha istraživanja je bilo prikupljanje općenitih percepcija o izbjeglicama koje žive u Porinu kroz interakciju s izvornim stanovnicima naselja. Da bi se došlo do pozicije s koje se može efektivno krenuti dalje, bilo je potrebno

dobiti dublje razumijevanje uzroka straha i izolacije u susjedstvu jer je dubljim razumijevanjem moguće implementirati efektivne integracijske metode. Izbjeglice i njihove kulture, tradicije i iskustva trebale bi biti dobrodošle u Hrvatskoj, i prihvaćanje istih treba započeti u njihovim vlastitim susjedstvima.

Istraživanje je bilo usmjereno prema postizanju navedenih ciljeva kroz direktnu komunikaciju s izvornim stanovnicima Dugava gdje bi proces integracije i trebao početi. Što su čuli o izbjeglicama koje žive tako blizu njih? Kako često komuniciraju s njima? Koje promjene bi htjeli vidjeti? Kroz nastojanje da se razumiju potrebe izbjeglica ali i susjedstva kao cjeline, postoji način da se otkriju i neka zajednička obilježja na kojima se može dalje graditi. Te dvije odvojene grupe ljudi zajedno čine naselje Dugave i učinkovitom komunikacijom i osnaživanjem njihove interakcije i uspostavljanjem odnosa, te dvije grupe zajedno mogu kreirati viziju susjedstva kakvo žele da ono bude.

METODOLOGIJA

Populacija za koju smo u istraživanju bili zainteresirani su izvorni stanovnici Dugava, a intervjuirano je njih 50 metodom slučajnog izbora. Uzorak se sastojao od osoba koje žive i/ili rade u Dugavama i na taj su način povezane s naseljem.

Istraživanje je temeljeno na pitanjima otvorenog tipa tijekom intervjua. Međutim, mjerljiva anketa se često transformirala u dijalog između istraživačica i stanovnika/ca budući da su ljudi bili skloniji otvoreno razgovarati nego ispunjavati anketni upitnik.

Kroz upitnik, željelo se prikupiti informacije o tome koliko dugo stanovnici žive u naselju Dugave, kako se osjećaju živjeti u blizini Hotela Porin, koliko puta su stupili u interakciju s izbjeglicama, kakva imaju iskustva s izbjeglicama (na skali negativno – pozitivno), da li su čuli priče o njima i iz kojih izvora.

Vremenski okvir u kojem je istraživanje bilo provedeno predstavlja svojevrsno ograničenje budući da su istraživačice na terenu boravile između 9 i 17 sati tijekom radnog dana, što je istraživačice ograničilo na osobe s kojima se moglo komunicirati na ulicama, budući da je dio stanovnika tada bio van naselja Dugave (na poslu). To ograničenje je uzeto u obzir u istraživanju tako da su istraživačice posjetile i lokalna poduzeća i anketirale zaposlene osobe.

Proces anketiranja je dopuštao slobodu za opširno izražavanje, a time i pretjerivanje u pričanju doživljenoga. Međutim, istraživačice su mišljenja da je ta metoda samo poduprla hipotezu o tome da su ljudi iz društva imali namjeru izolirati izbjeglice kroz međusobno dijeljenje priča koje su pretjerane i uveličane, a koje su dolazile iz neprovjerenih izvora.

Također, treba spomenuti da su istraživačice bile dvije osobe iz Sjedinjenih američkih država a koje ne pričaju hrvatski jezik i jedna osoba kojoj je hrvatski materinji jezik.¹⁷ Prisutnost strankinja tijekom istraživanja je najvjerojatnije utjecala na odgovore stanovnika/ca, međutim uzevši u obzir sve tipove odgovora koji su dani, moguće da kombinacija jedne osobe koja govori hrvatski i dvije strane studentice,

13 Za daljnje informacije: <http://www.kulturpunkt.hr/content/zastita-izbjeglica-europska-odgovornost>

14 Agenda za integraciju izbjeglica u centralnoj Europi, UNHCR – Agenda for the Integration of Refugees in Central Europe, p. 10.

15 Anđelko Milardović, Stranci pred vratima Europe (Zagreb: Pan liber, 2014), p. 193.

16 Imena, zanimanja i ostali osobni podaci nisu bili traženi za vrijeme intervjua radi povjerljivosti informacija.

17 Osoba, koja govori hrvatski kao materinski jezik je iz Njemačke, međutim ima hrvatske korijene.

nije utjecala na ishod anketiranja. Ispitanicima je objašnjeno da su istraživačice studentice socijalnog rada koje su žele razumjeti različite odnose i veze koje se dešavaju u susjedstvu. Za vrijeme anketiranja, nisu primijećene negativne reakcije usmjerene prema istraživačicama, ali primijećeno je dosta negativnih reakcija prema temi izbjeglica.

Potreba da jedna istraživačica prevodi odgovore na hrvatski jezik za preostale dvije istraživačice moguće je dodatno utjecala na odstupanja u istraživanju. Takva interpretacija temelji se na tome da su dvije istraživačice-strankinje promatrale govor tijela i ton ispitanika/ce te da su tek naknadno dobile značenje izrečenoga to jest prijevod.

Istraživanje je započelo s općenitim promatranjem rasporeda susjedstva. Lokacije poduzeća, zdravstvenih ustanova, stambenih zgrada, škola i prihvatilišta uzete su u obzir pri planiranju lokacija gdje bi se anketiranje trebalo provesti. Nakon što je geografska lokacija Dugava bila bolje mapirana i nakon što su istraživačice prošle kroz cijelo naselje, kvalitetnije se moglo pristupiti (slučajnom) odabiru sudionika/ca.

Tijekom ukupno šest posjeta naselju, istraživačice su prošle kroz sve dijelove i prilazile osobama kako bi ih zamolile za sudjelovanje u istraživanju. Mnogo stanovnika/ca su odlučili da ne žele sudjelovati, iz raznih razloga: da li zbog manjka vremena ili zbog nesuglasnosti s temom. Kroz slučajno izabran uzorak, dosegnut je širok uzorak populacije (starije i mlađe osobe, radnici/e, roditelji, muškarci i žene). Stanovnicima koju su odlučili odgovoriti na pitanja, ista su im postavljena usmeno, a odgovori su transkribirani, da bi kasnije bili skupljeni, obrađeni i uspoređeni.

Na kraju svakog terenskog posjeta naselju Dugave, istraživačice su usporedile i obradile sve transkribirane odgovore kako bi se dobio općeniti dojam o tome što je svaka pojedinačna osoba rekla. Kroz takav postupak, izrađen je završni izvještaj sa zaključcima i prijedlozima za daljnji rad.

REZULTATI

Istraživanje je rezultiralo u potvrdi hipoteze. Izvorni stanovnici naselja Dugave i osobe koje tamo rade imaju tek minimalnu interakciju s izbjeglicama, a u usporedbi s time izražavaju veliki strah od njih. Ako uopće, bilo je izraženo malo volje za razvoj odnosa između te dvije grupe, i od strane stanovnika/ca i radne populacije naselja.

Zaključak dobiven kroz istraživanje je da su razlozi manjka volje stanovnika Dugava i njihovih susjeda za integraciju izbjeglica nerazumijevanje i strah. Te dvije pojave neprestano su se manifestirale u istraživanju.

Mnogo sudionika/ca istraživanja su spomenuli/e glasine o tome kako izbjeglice krađu i od stanovništva i od poduzeća u susjedstvu, premda nitko od sudionika/ca nije mogao potvrditi te glasine osobnim doživljajima. Upravo su glasine bile izvor izraženog straha, a kada su upitani za izvore tih priča o krađama i povišenoj kriminalnoj

stopi u susjedstvu, odgovor bio uglavnom isti: susjedi su čuli ta iskustva od prijatelja i prijatelja prijatelja. Neovisno od sukoba o kojima su čuli, sudionici istraživanja su pokazali vrlo malo skepse o legitimitetu tvrdnja. Također, istraživačice nisu mogle uočiti uloženi trud ili volju za razumijevanje razloga zbog kojih bi izbjeglice krale, kao simptom uvjeta u kojima žive, ako bi te glasine zaista bile istinite.

Vrlo je visoka razina straha i nerazumijevanja o stranim zemljama – zemljama iz kojih dolaze izbjeglice. Njihove matične zemlje smatraju se prvobitnima/iskonskima i neciviliziranima posebno što se tiče nasilja ili odnosa prema ženama. Jedan sudionik istraživanja je rekao: „U redu je silovati žene u Indiji. Ako muškarci dođu ovdje, početak će i silovati i ovdje.” I drugi su izrazili sličnu zabrinutost: „Možda je tamo otkud dolaze u redu krasti, ali to ovdje je to neprihvatljivo.” Puno sudionika/ca istraživanja vjeruju da sve izbjeglice dolaze iz zemalja trećeg svijeta i da se ne znaju ponašati u zemlji „kao što je Hrvatska”. „U trećem svijetu je u redu biti lijen. Međutim, onda ljudi dolaze ovdje i ne žele naći poslove”, rekao je čovjek u intervjuu. Nitko od sudionika/ca istraživanja nije izrazio želju da nešto nauči o mnogobrojnim kulturama iz kojih izbjeglice dolaze ili o uvjetima u kojima žive. Umjesto toga, pretpostavke i nerazumijevanje utiru put strahu koji drži ljude na distanci i izolirane.

Kada su bili upitani za mišljenje o izbjeglicama, uobičajeni odgovor je bio: „Nemam nikakvo mišljenje, ali mnogo ljudi ih ne voli”. Kada su bili upitani zašto ih mnogo ljudi ne voli, odgovori su varirali od: „oni uvijek krađu” do „oni ne razumiju naš način života”. Mnogo osoba je bilo frustrirano što izbjeglice ne znaju hrvatski jezik. Međutim, tečajevi hrvatskog jezika nisu usluge koje se nude stanovnicima Hotela Porin niti izbjeglicama koje općenito žive u Hrvatskoj, tako da oni koji žele učiti jezik trebaju pomoć volontera koji često nemaju niti kapaciteta niti znanja za podučavanje na profesionalan ili konzistentan način.¹⁸

U istraživanju, sudionici/e su izrazili ogorčenje prema izbjeglicama iz razloga što mnogo ljudi napušta Hrvatsku u potrazi za bojim životnim prilikama kojih prema njihovom viđenju u Hrvatskoj manjka pa im je teško razumjeti zašto bi se država trebala brinuti o strancima kad bi se ona trebala brinuti „o svojim ljudima”.

Često se pravila razlika između hrvatskih izbjeglica iz rata 1991. – 1995. („Domovinski rat”) i izbjeglica koje danas borave u Hotelu Porin. Mišljenja sudionika/ca istraživanja ukazuju nam da razumiju i prihvaćaju poziciju da su ljudi iz Hrvatske tražili utočište u drugim državama za vrijeme rata dok ne razumiju zašto ljudi iz Afrike ili iz zemalja Bliskog istoka dolaze u Hrvatsku. Također, mnogo stanovnika/ca Dugava smatraju da izbjeglice nisu izbjeglice na isti način kao što su to bili tijekom rata u Hrvatskoj, što je vidljivo i kroz to da kada su istraživačice koristile pojam „izbjeglica” ih se ispravilo da su to „azilanti”, jer su izbjeglice „naši ljudi”.¹⁹ Jedan ispitanik je izrazio frustraciju s ljudima (izbjeglicama) iz susjedstva jer kako je rekao: „Svi smo mi izbjeglice, samo ljudi ovdje to ne žele vidjeti.”. Kroz takve interakcije može se zaključiti da premda je mnogo ljudi iz Hrvatske bilo suočeno s izbjeglištvom ili poznaju osobe koje su imali

18 Premda bi prema Zakonu o azilu tečajevi hrvatskog jezika trebali biti dostupni za osobe koje su dobile azil ili supsidijarnu zaštitu, trenutno se oni ne provode. Budući da postoji potreba za tečajevima jezika za osobe koje su dobile međunarodnu zaštitu kao i za tražitelje azila, volonteri pomažu izbjeglicama pri učenju hrvatskog jezika uz napomenu da volonteri nisu profesionalni učitelji, ali unatoč tome, bolje je nego da izbjeglice uopće ne uče jezik.

19 Razlikovanje pojmova „izbjeglica” i „azilant” je najvjerojatnije nastalo kroz Saborske debate o Zakonu o azilu. Saborski zastupnici su izjasnili da bi se ta dva pojma trebala razlikovati status azilanta i izbjeglice te preispitati rješenje koje predviđa da stranci, koji su temeljem Zakona o kretanju i boravku stranaca stekli status izbjeglice, stupanjem na snagu ovog Zakona automatski stječu status azilanta. Pošto bi se to automatski desilo a to ne bi bilo sukladno s nacionalnim interesom Republike Hrvatske koji je taj da izbjeglice iz susjednih zemalja koje se žele vratiti, se mogu vratiti svojim kućama.

izbjegličko iskustvo iz rata u 1990-ima, ti isti ljudi ne žele dijeliti status s trenutnim izbjeglicama. Umjesto empatije i podrške od ljudi iz Hrvatske sa sličnim iskustvima, izbjeglice koje žive u Porinu su u još većoj izolaciji. Možda je razlog u tome što ljudi ne žele biti podsjećani na to što su morali proći ili kakav im je život tada bio, a možda i ne žele misliti na to kako su oni bili percipirani kada su sami bili izbjeglice. Iskustva izbjeglica tijekom rata u Hrvatskoj i izbjeglica koje borave u Porinu postoje na dva suprotna kraja spektra i ne postoji volja da se povežu ili da se pokaže međusobna empatija.

Osjećaj različitosti češće je bio prisutan od oholosti ili ogorčenosti – „oni ne pričaju s nama i mi ne pričamo s njima”. Ispitanici/e su izjavljivali da izbjeglice uglavnom ignoriraju kad ih vide u susjedstvu. To je bio najčešći odgovor koji se mogao čuti premda su neki rekli da ih je „nemoguće ne vidjeti” i da su izbjeglice „po svugdje” i da „kradu sve”.

Nekoliko osoba je napomenulo da ih vide samo u prolazu ili u javnom prijevozu, dok je vlasnica malog kvartovskog dućana rekla ih je znala češće sretati u susjedstvu nego što ih sreće sada.

Tijekom posjeta ambulanti u Dugavama i u razgovoru s ambulatnim liječnikom, rečeno je da ambulanta više ne prima izbjeglice. Umjesto toga, država zahtjeva da liječnici odlaze u Porin vršiti preglede, umjesto da dopuste izbjeglicama iz Porina da dođu u ambulantu ili u liječničku ordinaciju. Nadalje, rečeno je da liječnici mogu liječiti samo najhitnije slučajeve tijekom posjeta koje traju otprilike sat vremena i da nastoje posjećivati Hotel Porin kroz cijeli tjedan, od ponedjeljka do petka. Kada je upitan da li se izbjeglice ograničavaju na boravak u Porinu kako bi se pacijenti u ambulanti osjećali ugodnije, odgovorio je da misli da je to razlog.

Iz navedenoga je vidljivo postoje tendencije da se izbjeglice ograniči u prostoru Prihvatilišta, ali sudionici istraživanja nisu spomenuli niti pokazali razumijevanje za uvjete u Porinu ili restrikcije slobode s kojima su njegovi stanovnici suočeni, već je bila prisutna spoznaja da su izbjeglice znale biti viđene u susjedstvu puno češće nego što su sada. Starija žena koja duže vremena živi u Dugavama izrazila je strah za djecu koja se igraju vani. Rekla ja: „u današnje vrijeme, otkad sve više njih šeće oko, roditelji ne puštaju djecu van da se igraju.” Predlaže da se izbjeglice makne što dalje od naselja „jer se nikada ne zna što se može desiti, a i ljudi bi opet mogli živjeti u miru.”

Također je važno naglasiti da puno osoba koje su istraživačice izabrale i kojima su prišle s molbom da sudjeluju u istraživanju, nisu pristale. U jednoj prilici istraživačice su ušle u lokalni supermarket i prišle zaposlenici koju su željele anketirati ali ih je odbila iz straha od gubitka posla ukoliko bi se čulo o čemu priča. U istome supermarketu dvije druge žene su rekle da ne mogu sudjelovati jer imaju drugog posla, a sličnih iskustva bilo je i s osobama iz susjedstva. Nekoliko osoba se činilo voljnima za sudjelovanje u istraživanju sve dok nisu razumjeli o čemu se radi te su nakon toga odbacile mogućnost sudjelovanja uz odgovor da su zauzete.

U istraživanju se često pojavljuje pitanje što će se desiti ako se problemi ne počnu uskoro rješavati, kako postoji određena razina

straha, a mnogo je stanovnika/ca spomenulo i porast napetosti u susjedstvu. Puno osoba misli da je eskalacija do nepomirljive razine samo stvar vremena te da će to napraviti veliku štetu susjedstvu. Izražena je potreba da se nešto napravi kako bi se smirile rastuće tenzije. Jednaka je bojazan prema situaciji da izbjeglice naprave nešto ili da stanovnici postanu nasilni prema izbjeglicama. Jedna osoba je rekla da ako se uskoro ništa ne promjeni, stanovnici će se sami pokušati riješiti izbjeglica jer „to” (napomena autorica: kriminalitet) ne žele više trpjeti. Nitko od sudionika/ca istraživanja nije dao uvid u to kako bi to „što se treba napraviti” izgledalo ili što bi željeli vidjeti da se desi u susjedstvu a što bi poboljšalo situaciju.

ZAKLJUČAK

Bez razumijevanja, izgradnje zajednice i odnosa ne može biti uspješne integracije izbjeglica u društvo u naselju Dugave ali i u društvo u širem smislu. Prema rezultatima istraživanja postoji manjak razumijevanja na obje strane, i kod stanovnika Hotela Porin i kod izvornih stanovnika Dugava. Dva glavna osjećaja koja izražavaju izvorni stanovnici Dugava su strah i nerazumijevanje i na rješavanju tih osjećaja treba raditi a ne liječiti posljedice. Prema istraživanju Sveučilišta Oxford, stavovi rasizma i ignorancije grade prepreke između država i izbjeglica iz tih država i po cijeloj Europskoj uniji. Te prepreke postoje na osobnoj i institucionalnoj razini.²⁰ Spomenuto istraživanje ispitalo je prepreke na osobnoj razini i napravljene su preporuke za osobe i institucije.

Postoji manjak razumijevanja o tome kako izgleda život u Hotelu Porin, a i većina susjedstva smatra da se izbjeglice ne trude naučiti jezik i pronaći posao. Prema Direktivi o uvjetima prihvatilišta²¹ koja vrijedi do srpnja 2015. godine, kada će biti revidirana, izbjeglice unutar Europske unije imaju osiguran pristup smještaju, prehrani, zdravstvenoj njezi i zapošljavanju, kao i medicinskoj i psihološkoj njezi. Direktiva zahtjeva da se osobe zaposle u roku od devet mjeseci, a u međuvremenu imaju pravo na individualnu procjenu stanja i adekvatnu njegu. Direktiva cilja na zaštitu ranjive populacije i osigurava im brigu koja im je dana prema konceptu zaštite osnovnih ljudskih prava.

U Hrvatskoj, izbjeglice su dobile labavu interpretaciju tih prava, individualna procjena stanja je na niskoj razini, a pravila i regulacija prihvatilišta otežavaju njihovim stanovnicima integraciju u društvo. Postoji samo malo mogućnosti za zapošljavanje ili stanovanje izvan Porina.

Izbjeglice trebaju uložiti veliki individualni napor kako bi se uključile u hrvatsku kulturu, učile o hrvatskim običajima i kako bi se u cijelosti integrirale u društvo, a dodatan je napor za postići to ukoliko nisu dobrodošle.

Povećanjem pravila kojima se izbjeglice ograničavaju na boravak u Porinu (policijski sat od 22 sata, liječenje unutar Prihvatilišta, ograničenje financijskih sredstava kako bi se mogli hraniti izvan Porina), izbjeglice će ostati izolirane od ostatka društva dok će razina nerazumijevanja i tenzija u društvu nastaviti rasti.

20 Mestheneos, Elisabeth and Ioannidi, Elizabeth. "Obstacles to Refugee Integration in the European Union Member States". *Journal of Refugee Studies* vol. 15. 3 (2002): 304-320.

21 Reception Conditions Directive 2003/9/EC, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:031:0018:0025:EN:PDF>. Web. 1 Jun. 2015.

Prema prijedlozima UNHCR-a za integraciju izbjeglica, od velike je važnosti za integraciju dobivanje znanja o kulturi, razumijevanje društva u cjelini, adresiranje mogućih psihičkih trauma ali i razrješavanje s eventualnim rasističkim stavova u zemlji domaćinu izbjeglica. Trajanje procedure dobivanja azila sprječava da se te pozitivne mjere primjenjuju budući da je procedura dobivanja statusa često okarakterizirana kao „nesigurno i neaktivno” razdoblje, a koje može biti teško za mentalno zdravlje izbjeglica jer potencijalno izaziva depresiju, sindrom ovisnosti o drugima, apatiju i manjak samopouzdanja te loše djeluje na socijalne vještine (primjerice samopouzdanje prilikom traženja posla) nakon dobivanja statusa.²²

Takvom produženom i potaknutom izolacijom, koja je zamišljena kao „zaštita” društva od izbjeglica, teško je očekivati da će susjedi Prihvatilišta učiti o izbjeglicama, njihovim kulturama i običajima već takva vrsta odnosa jedino može stvoriti atmosferu straha a to je ozračje u kojemu postoji vrlo malo volje za prevladavanje barijera.

Jedna od tema za buduće istraživanje mogao bi biti odnos izbjeglica prema susjedstvu i interakcija s ljudima koji žive u susjedstvu. Na taj način moglo bi se naglasiti neke od uobičajenih i svakodnevno zamijećenih problema i ispitati njihove uzroke, a ne samo se baviti simptomima i posljedicama. Pronalaženjem zajedničkih tema, te bi dvije naoko suprotstavljene grupe ljudi mogle biti ujedinjene u funkcionalno susjedstvo. Do sada se već dosta razgovaralo o tome kako izbjeglice razumiju i doživljavaju izvorno stanovništvo pa bi idući korak trebao biti usmjeren na djelovanje – koje vrste interakcije s lokalnim stanovništvom vide kao moguće i poželjne i kako žele da ih lokalno stanovništvo vidi.

Također, trebalo bi se razgovarati o i razmotriti kvaliteta života u Porinu kao i prava koja su dana njihovim stanovnicima. Važno je preispitati kvalitetu i obuhvatnost usluga koje država pruža izbjeglicama te je potrebno postići da one odgovaraju standardima zaštite. Takva vrsta istraživanja trebala bi biti terensko istraživanje, u lokalnoj zajednici i u suradnji s Ministarstvom unutarnjih poslova, Crvenim križem i Centrom za mirovne studije, koji su svi akteri u pružanju usluga izbjeglicama.

Programi koji su bili provedeni do sada, a čija namjera je bila povezati izbjeglice s lokalnom zajednicom kako bi se potaklo razumijevanje implikacija trenutnog sustava azila i integracije u Hrvatskoj uključivali su medijaciju u zajednici, pružanje informacija kroz „myth buster” letke (leci u kojima se rastaču mitovi o izbjeglicama primjerice da žele uzeti posao građanima Hrvatske) i organizacije raznolikih društvenih događanja kojima je cilj spajanje ljudi iz različitih konteksta. U ovom istraživanju, nitko od ispitanika/ca nije se referirao na spomenuta događanja iako su neka od njih bila upravo održana u njihovom susjedstvu pa stoga, zaključak je da je takva događanja važno ponavljati i pratiti.

Jače daljnje praćenje događanja koja služe za izgradnju zajednice znače i (zajedničko) pripremanje budućih događanja kojima bi se zajednica onda zajedno mogla radovati. To također znači da bi informacije o prošlim i budućim događanjima trebale biti javno dostupne tijekom cijele godine te bi se pažnja javnosti trebala i dodatno

usmjeravati na njih.

Također, jedan od prijedloga koji je izašao iz ovog istraživanja je da se događanja na temu izbjeglištva češće održavaju u susjedstvu kako bi se ono čvršće spojilo. Mogući oblik toga mogao bi biti otvaranje lokale trgovine koju vode izbjeglice, a koja je potrebna susjedstvu. To bi moglo spojiti ove dvije razdvojene grupe jer bi se međusobno pomagale (izbjeglicama je potreban posao, a susjedstvu je potrebna „x” djelatnost). Takve vrste suradnje gdje je jasno iskazan zajednički cilj prema kojemu se stremi, pomaže da obje grupe vide jedna drugu u novom svjetlu. Dodatno područje za istražiti je da li je u Hrvatskoj do sada takvo što učinjeno to jest, kako takav poslovni model izgleda i kako se je ostvario.

Nadalje, statistike i podaci o kriminalu u susjedstvu bi trebala biti dostupniji i javno prisutni kako bi se smanjila mogućnost za glasine i neutemeljene optužbe izbjeglica a koje doprinose njihovoj izolaciji. Glasine je najbolje zaustaviti statistikama i na taj način ukloniti njihovu prisutnost u zajednici i uopće mogućnost da one postanu prihvaćena činjenica.

Postoje kulturni događaji u i oko Zagreba koji služe da informiraju građane o različitim kulturama iz kojih dolaze izbjeglice ali i da slave domaće kulturne običaje i ti su događaji od velike važnosti za bolje razumijevanje različitosti. Unatoč tome što se takvi događaji organiziraju u Dugavama, preporuka je da se oni intenziviraju. Prilikom organiziranja treba obratiti pozornost na sljedeće: postoji li prikladan prostor? Postoji li interesa za dolazak na takvo događanje? Kako bi se događanje moglo adekvatno prezentirati široj javnosti?

Zaključno, prostor za promjene na bolje postoji u zajednici, a posebice u kombinaciji s istraživanjem potreba i prepreka te radom na njihovom prevladavanju. Treba se posvetiti razmjeni informacija unutar zajednice kako bi se stanovnici inspirirali za razumijevanje na većoj razini. To se može postići organizacijom kulturnih događanja te kroz aktivnosti koje djeluju na podizanje svijesti o situacijama i problemima u kojima se obje grupe nalaze a prostor (fizički, duhovni i emocionalni) treba biti spontano stvoren kako bi se takvo povezivanje desilo organski, samo od sebe. Na kraju krajeva, Dugave na prvi pogled čine dvije različite grupe ali Dugave i jesu zajednica, i kao takva, trebaju zajednički raditi na postizanju ciljeva koje također trebaju zajednički postaviti a u tom procesu se i događa integracija.

23 Prema podacima UNHCR-a.

24 Prema podacima UNHCR-a.

25 U periodu od 2008. do kraja
2011. godine MZOS je financirao
tečaj Croaticum za izbjeglice, koji
se uglavnom odvijao na engleskom
jeziku i nije bio prilagođen izbjeglicama.
Smatramo kako je nužno osigurati
tečaj hrvatskog jezika koji će biti
specijaliziran i prilagođen za izbjeglice.

OD STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O AZILU, 1. SRPNJA 2004. GODINE, DO LISTOPADA 2014. GODINE²³ U REPUBLICI HRVATSKOJ AZIL JE ZATRAŽILA 4.711 OSOBA. OD TOGA JE TEK 131²⁴ NJIH OSTVARILO STATUS IZBJEGLICE, ŠTO KROZ STATUS AZILA, ŠTO KROZ STATUS SUPSIDIJARNE ZAŠTITE. PREMA ZAKONU O AZILU, IZBJEGLICE IMAJU PRAVO NA: BORAVAK, SMJEŠTAJ, RAD, ZDRAVSTVENU ZAŠTITU, SOCIJALNU SKRB I DR. UNATOČ ZAJAMČENIM PRAVIMA, MNOGE IZBJEGLICE DANAS NE OSTVARUJU BROJNA OD TEMELJNIH PRAVA. RESTRIKTIVNE POLITIKE AZILA I NEVOLJKOST POLITIČKIH INSTITUCIJA KONTINUIRANO PROIZVODE OTEŽANU INTEGRACIJU S KOJOM SE IZBJEGLICE SUOČAVAJU U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU. UVIDOM U STANJE NA TERENU, PRIMIJETILI SMO KAKO DRŽAVA NIJE OSTVARILA SLJEDEĆE SEGMENTE ZA INTEGRACIJU IZBJEGLICA U SLJEDEĆIM PODRUČJIMA:

OBRAZOVANJE

- TEČAJ HRVATSKOGA JEZIKA ZA ODRASLE IZBJEGLICE NIKADA NIJE USPOSTAVLJEN ILI SUSTAVNO OMOGUĆEN²⁵.
- PRIPREMNA NASTAVA ZA UČENIKE KOJI NE ZNAJU ILI NEDOSTATNO ZNAJU HRVATSKI JEZIK NE PROVODI SE UNATOČ POSTOJEĆEM POPISU ŠKOLA U KOJIMA BI SE TAKVA NASTAVA TREBALA PROVODITI.
- IZBJEGLICE SE SUOČAVAJU S NIZOM POTEŠKOĆA PRILIKOM POKUŠAJA UPISA NA FAKULTET ILI NASTAVKA STUDIJA ZAPOČETOG U ZEMLJI PORIJEKLA S OBZIROM DA IH SE TRETIRA KAO HRVATSKE DRŽAVLJANE ILI KAO STRANCE. PRED NJIH SE POSTAVLJA ZAHTJEV PLAĆANJA ŠKOLARINE PO KRITERIJU ZA

strance ili ravnopravne hrvatskim državljanima od kojih se očekuju rezultati državne mature.

- Djeca koja nisu hrvatski državljani, nemaju pravo na stipendije.
- Nije omogućeno besplatno pohađanje osnovne škole odraslima koji ju nisu završili ili nemaju dokaz o završetku iste.

Komunikacija i razumijevanje okoline

- U svakodnevnoj komunikaciji s institucijama ili prilikom posjeta liječniku, izbjeglicama nije omogućen prijevod.
- Unatoč istaknutom zakonskom pravu, informiranje o povijesti, kulturi i društvu nije osigurano.

Kvalifikacije i tržište rada

- Nije razvijen sustav priznavanja obrazovnih kvalifikacija izbjeglica temeljem uvažavanja različitih obrazovnih sustava i standarda kompetencija.
- Tržište rada nije dovoljno otvoreno prema zapošljavanju i stručnom usavršavanju izbjeglica. Većina izbjeglica nikada nije imala priliku biti zaposlena u Hrvatskoj.

Stanovanje

- Država nije osigurala kvalitetna stambena rješenja za izbjeglice u prve dvije integracijske godine.
- Stanodavci često pokazuju ksenofobne stavove.
- Nakon odobrene zaštite, izbjeglice nekada čekaju i po nekoliko mjeseci na stan u Prihvatilištu za tražitelje azila.

Vlasništvo

- Izbjeglice s trajnim statusom azila u Hrvatskoj, nemaju pravo na vlasništvo, odnosno posjedovanje nekretnina, pokretne imovine i dr.

Djeca bez pratnje roditelja ili skrbnika

- Djeci bez pratnje nije osiguran odgovarajući smještaj niti tijekom postupka, niti nakon odobrenja zaštite. Djeca uglavnom borave u domu za odgoj djece i mladih koji je primarno namijenjen djeci s poremećajima u ponašanju.

Zdravstvena njega

- Od 01.07.2013. godine izbjeglice više nisu osiguranici HZZO-a te trošak njihove zdravstvene skrbi snosi Ministarstvo zdravlja. Neki liječnici nisu upoznati s ovim izmjenama te zbog neimanja broja osigurane osobe odbijaju primiti izbjeglice za pacijente.
- U Prihvatilište za tražitelje azila Kutina, koje je namijenjeno ranjivim skupinama, ne dolazi liječnik jer nije sklopljen ugovor o dolasku liječnika između MZ-a i MUP-a.
- Nikada nisu sustavno razvijeni psiho-socijalni i rehabilitacijski programi za brigu o mentalnom zdravlju, a osobito za izbjeglice s traumom.

Uloga ministarstava u integraciji

- Ministarstva ne odgovaraju na pismena i usmena upozorenja tražitelja azila i organizacija za ljudska prava oko alarmantnih pitanja koja se tiču zdravlja, novčane pomoći, socijalne skrbi i dr.

Postupak za azil

- Trajanje postupka za azil traje dugo. Izbjeglice poput onih iz Sirije kojima je život ugrožen teškim ratnim stanjem čekaju na rješenja i više od pola godine te mnogi, s obzirom na neizvjesnost postupka, napuštaju Hrvatsku.
- Suprotno zakonskim odredbama, novčana pomoć za vrijeme trajanja postupka traženja azila nije omogućena svima niti redovito.

Detencija tražitelja azila

- Suprotno međunarodnim konvencijama i zakonskim odredbama, i dalje se tražitelje azila pritvara u Prihvatni centar za strance u Ježevu.

PRIHVATNI CENTAR ZA STRANCE JEŽEVO NALAZI SE PORED AUTOCESTE ZAGREB – LIPOVAC. RADI SE O ADAPTIRANOM OBJEKTU, PRIJAŠNJEM MOTELU ČIJA JE NAMJENA BILA POVEZANU S AUTOCESTOM, DOK SU TRENUTNO TAMO SMJEŠTENI STRANCI KOJIMA JE OGRANIČENO KRETANJE. UNUTAR NJEGOVIH ZIDINA GRADI SE I PRIHVATNI CENTAR ZA MALOLJETNIKE KOJI TREBA BITI ZAVRŠEN SREDINOM 2015. GODINE UNATOČ TOME ŠTO JE CMS ČESTO UPOZORAVAO DA JE TO NEPRIKLADNO RJEŠENJE ZA SMJEŠTAJ MALOLJETNIKA. LOKACIJA TAKVOG CENTRA UNUTAR DETENCIJSKOG CENTRA JE NEPRIKLADNA ZA MALOLJETNIKE I ZABRINUTI SMO DA LI ĆE IM SE MOĆI OSIGURATI ADEKVATNA ZAŠTITA I SKRB. OSIM TOGA, PREDVIĐENA JE IZGRADNJA I DVA TRANZITNA CENTRA ZA STRANCE U TOVARNIKU (VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA) I TRILJU (SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA), MEĐUTIM U SADAŠNJEM ZAKONODAVSTVU NIJE PREDVIĐENO KOJA ĆE TOČNO BITI NJIHOVA ULOGA.

ODREĐENIM KATEGORIJAMA STRANACA, KAO ŠTO SU TRAŽITELJI AZILA, TE STRANCIMA U POSTUPKU PROTJERIVANJA MOŽE SE ODREDITI OGRANIČENJE KRETANJA SMJEŠTAJEM U PRIHVATNOM CENTRU. SAMO TOKOM 2014. GODINE U PRIHVATNOM CENTRU ZA STRANCE U JEŽEVU BILO SU PRITVORENE 434 OSOBE KOJE SU TAMO PROVELE UKUPNO 17.641 NOĆ (MUP KORISTI JEDINICU NOĆENJA). NAJVIŠE IH JE BILO IZ ALBANIJE, KOSOVA, TURSKE, ALI I 58 IZ SIRIJE, 22 IZ AFGANISTANA, 14 IZ ERITREJE.²⁶

ČINJENICA DA SE STRANCIMA KOJI DOLAZE IZ DRŽAVA KOJE IM NE MOGU PRUŽITI ZAŠTITU OGRANIČAVA KRETANJE UKAZUJE NA POJAVU KOJA SE JAVLJA I NA RAZINI EUROPSKE UNIJE I TO UPRAVO ZBOG POLITIKE EU, PRECIZNIJE

²⁶ Ministarstvo unutarnjih poslova, Služba za strateško planiranje, analitiku i razvoj, Zagreb (2015), *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2014. godini*, URBROJ: 511-01-142-1001-1/15 dostupan na <http://mup.hr/main.aspx?id=180991>

27 UREDBA VIJEĆA (EZ) br. 343/2003 od 18. veljače 2003. godine o utvrđivanju kriterija i mehanizama za određivanje države članice odgovorne za razmatranje zahtjeva za azil koji je u jednoj od država članica podnio državljanin treće zemlje. Od 15. srpnja 2015. godine primjenjuje se preinačena UREDBA (EU) br. 603/2013 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 26. lipnja 2013. o uspostavi sustava „Eurodac“ za usporedbu otisaka prstiju za učinkovitu primjenu Uredbe (EU) br. 604/2013 o utvrđivanju kriterija i mehanizama za određivanje države članice odgovorne za razmatranje zahtjeva za međunarodnu zaštitu koji je u jednoj od država članica podnio državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva i o zahtjevima za usporedbu s podacima iz Eurodac-a od strane tijela kaznenog progona država članica i Europo-la u svrhu kaznenog progona te o izmjeni Uredbe (EU) br. 1077/2011 o osnivanju Europske agencije za operativno upravljanje opsežnim informacijskim sustavima u području slobode, sigurnosti i pravde

Dublineske uredbe.²⁷ Dublinska pravila propisuju da samo jedna zemlja može biti odgovorna za ispitivanje statusa azila. To obično znači da je odgovorna zemlja u kojoj je tražitelj prvi put zatražio azil. Takve odredbe s jedne strane dovode do situacija da broj tražitelja azila nije jednako raspoređen u svim državama članicama EU. S druge strane, dovodi do situacije da osobe kojima treba međunarodna zaštita namjerno ostaju u neregularnoj poziciji, kako bi potražili azil u državi članici Europske unije za koju vjeruju da ima bolje uvjete za integraciju, gdje postoji veća imigrantska zajednica i gdje imaju veću podršku u postupku određivanje zaštite.

Centar za mirovne studije temeljem sporazuma o suradnji s Ministarstvom unutarnjih poslova (MUP) četiri puta godišnje posjećuje Prihvatni centar. Tokom posjete Prihvatnom centru prvo postavljamo upite zaposlenicima MUP-a u vezi trenutnog stanja u Prihvatnom centru, nakon čega razgovaramo s osobama kojima je ograničeno kretanje. Osim prilikom posjeta, stranci koji su smješteni u Prihvatnom centru, obraćaju nam se i telefonom, te dobivamo obavijesti od stranaca kojima je prestala detencija ili su u kontaktu s nekim tko je i dalje zatvoren u Ježevu.

Problemi s kojima se uglavnom suočavaju stranci koji su zatvoreni u Prihvatnom centru odnose se na neizvjesnost trajanja postupka i dužinu smještaja u pritvoru, nedostatak informacija oko njihovog statusa i stanja, problem točnog i razumljivog prevođenja, ali i materijalnih uvjeta smještaja.

Posebno je problematičan pristup zdravstvenoj zaštiti. Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj²⁸ koji je trebao urediti pitanje zdravstvene zaštite donio je nove situacije koje utječu na zdravlje stranaca. Stranci smješteni u Prihvatnom centru imaju pravo na hitnu medicinsku skrb. Tražitelji azila koji su bili izloženi mučenju, silovanju i drugim teškim oblicima nasilja, ali i tražitelji koji imaju specifične zdravstvene probleme, imaju pravo na zdravstvenu zaštitu adekvatnu u odnosu na njihovo stanje, odnosno posljedice nasilja. Međutim, kako nije donesen pravilnik u kojem se to jasno definira oni ne mogu ostvariti pravo na zaštitu osim hitne medicinske skrbi. Ambulanta trenutno ne radi svaki dan, kako je to navedeno u Pravilima boravka, nego dva puta tjedno po dva sata.

U jednom periodu tokom 2014. godine nije bilo liječnika koji redovito dolazi u Prihvatni centar. To je posebno problematično jer se radi o grupnom smještaju osoba kojima je ograničeno kretanje. Ograničeno kretanje utječe na njihovo psihofizičko stanje, ali i činom ograničenja kretanja oni nisu u poziciji ostvariti zdravstvenu zaštitu na način na koji im je potrebna. Štrajkovi glađu nisu česta pojava u Prihvatnom centru, međutim kada se dogode ukoliko liječnik nije prisutan ne može se pružiti adekvatna zaštita.

Stranci dobivaju tri obroka dnevno, od kojih jedan mora biti topli obrok. Također, stranci imaju pravo na obrok pripremljen po vjerskim uvjerenjima, te, po preporuci liječnika, bolesnici i trudnice mogu dobiti poseban obrok²⁹. Osobe za vrijeme ramazanskog posta imaju mogućnost konzumirati obrok u određeno vrijeme, ali obrok predviđen za ručak je tada hladan. Nadalje, Centar ne udovoljava prehranbenim

navikama pojedinaca koja se temelje na posebnim kulturnim ili drugim uvjerenjima. Neki od stranaca koji su nam se obratili nisu bili zadovoljni količinom i kvalitetom hrane.

Stranci koji se nalaze u postupku prisilnog udaljenja dužni su platiti sve troškove boravka u Prihvatnom centru. Trošak boravka u Centru iznosi 150 kuna dnevno.[1] Oni koji imaju novčana sredstva mogu raspolagati na način da ne smiju imati više od 300 kuna tjedno kod sebe. Poseban problem je pristup pravnoj pomoći. Protiv rješenja o protjerivanju stranci mogu uložiti upravnu tužbu za što im je osigurana pravna pomoć, na vlastiti zahtjev i to samo se utvrdi da je vjerojatno da će postupak na sudu biti uspješan. Takvu odluku donosi MUP. Prema tome, isto tijelo koje u određenim slučajevima donosi rješenje o protjerivanju (čl. 101. st. 2 Zakona o strancima), odlučuje i o tome je li vjerojatno da je pogriješilo, da nije trebalo donijeti takvu odluku i da će je upravni sud ukinuti. Takvim zakonskim rješenjem krše se prava stranca na pravično postupanje. Pri tome se MUP koristi kriterijima: da li je stranac rođen u Republici Hrvatskoj, da li su mu članovi uže obitelji hrvatski državljani s prebivalištem u RH, te da li je najmanje 10 godina neprekidno boravio u RH. Čak i kada stranci posjeduju vlastita sredstva imaju poteškoća u ostvarivanju prava na pravnu pomoć, budući su mu sredstva oduzeta od strane Centra, a Centar otežava samo plaćanje pravne pomoći iz sredstava koja stranac posjeduje.

Stranci smješteni u Prihvatnom centru za strance imaju pravo na dva besplatna telefonska poziva i pravo koristiti javnu govornicu unutar centra, ali neki od njih nemaju sredstva za ostvarivanje tog prava. Imaju pravo na posjetu, međutim dobar dio njih nemaju nikoga da ih posjeti. Imaju pravo kontaktirati diplomatsko predstavništvo njihove zemlje, osim ako su pobjegli od tamo u potrazi za međunarodnom zaštitom. Imaju pravo na boravak na svježem zraku, ali kada je hladno ne mogu boraviti vani i koristiti to pravo. Prijavljeno nam je da u Centru nije bilo grijanja niti tople vode četiri dana krajem 2014. godine zbog kvara. Zatočenicima je omogućen pristup pitkoj vodi u kantini Prihvatnog centra, ali nakon nekog vremena u danu kada se kantina zatvori, moraju piti vodu iz toaleta kojeg koriste svi zatočenicima.

Tražitelji azila mogu biti zatvoreni u Ježevu ukoliko su napustili ili probali napustiti RH prije okončanja postupka, ukoliko se njihovim zatvaranjem treba spriječiti dovođenje života i imovine drugih osoba u opasnost, zbog zaštite nacionalne sigurnosti i pravnog poretka RH, ukoliko podnesu zahtjev za azil kako bi onemogućili prisilno udaljenje, ukoliko im se privremeno ne mogu uzeti otisci prstiju, te ukoliko se nisu pridržavali odredbi o ograničenju kretanja³⁰. Tražitelji azila mogu biti smješteni u Prihvatnom centru za strance najduže tri mjeseci od dana podnošenja zahtjeva za azil, a iz opravdanih razloga boravak im se može produžiti za još tri mjeseca³¹ jer od dana izražavanja namjere za podnošenje zahtjeva za azil do podnošenja zahtjeva za azil može proći izvjesno vrijeme.

Zakon o strancima propisuje da se stranac može zatvoriti u Ježevu takozvanim pripremnim smještajem u trajanju do tri mjeseca ukoliko je to nužno radi osiguranja njegovog prisustva u postupku protjerivanja,

30 Zakon o azilu, NN NN 79/07, 88/10, 143/13 čl. 74.

31 Ibid.

32 Zakon o strancima, NN 130/11, 74/13, čl. 124.

33 Ibid. čl. 125. i čl. 126.

34 Ibid. čl. 136. st.3.

35 http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/index_en.htm

36 European Migration Network (EMN), *Synthesis Report – The Use of Detention and Alternatives to Detention in the Context of Immigration Policies*, studeni 2014. godine, dostupan na: <http://www.refworld.org/docid/546dd6f24.html> [pristupeno 2. ožujka 2015]

37 Izabella Majcher, *Immigration detention in Europe: What are the facts? A new European Migration Network Study*, prosinac 2014. godine, dostupan na: <http://eulawanalysis.blogspot.com/2014/12/immigration-detention-in-europe-what.html>

ukoliko predstavlja opasnost za nacionalnu sigurnost ili ukoliko je osuđen zbog kaznenog djela koje se progona po službenoj dužnosti³². Redovni smještaj se određuje ako nije moguće odmah izvršiti prisilno udaljenje. Redovni smještaj može trajati do šest mjeseci i iznimno se može produžiti za još dvanaest mjeseci³³.

Alternativne mjere se trebaju primijeniti umjesto detencije ukoliko se ista svrha može osigurati njihovom primjenom. Alternative smještaju u prihvatnom centru su polog putne isprave, dokumenta, karata ili novčanih sredstva, zabrana napuštanja određene adrese i javljanje u policijskoj stanici u određeno vrijeme³⁴. Izvješće European Migration Network³⁵ pokazalo je da alternativne mjere ograničenja kretanja koštaju puno manje nego detencija. U Hrvatskoj alternativa ograničenju kretanja u 2013. godini je izrečena devet puta, u 2012. godini šest puta, dok je u 2011. godini izrečena četiri puta³⁶. Ipak, nesrazmjer između detencije i izricanja alternativa i pored manjih troškova alternative, ukazuje na to da država ima drugu motivaciju za odabir detencije, te da osim sprečavanja bijega ima i odvratajući učinak za cilj. Detencija se smatra administrativnom mjerom, a kako odvratanje potiče iz kaznenog prava osobe koje nisu državljanji lako mogu postati predmet zlorabe bez adekvatnih garancija koja već postoje u kaznenim postupcima³⁷.

Strancima se može ograničiti kretanje smještajem u Prihvatnom centru tokom iznimno dugog vremena. Osoba koja je podnijela zahtjev za azil može biti zatvorena najduže šest mjeseci. Stranci u postupku prisilnog udaljenja mogu biti smješteni 18 mjeseci. Pripremni smještaj kako bi se osigurala nazočnost stranca u postupku protjerivanja može trajati tri mjeseca. Međutim, osobe prelaze iz jednog statusa u drugi. Tražitelji nakon negativnog odgovora na njihov zahtjev mogu preći u postupak protjerivanja, a ako se ne može odmah izvršiti prisilno udaljenje može im se odrediti redovan smještaj. Zbog toga iznimno je bitno da se osiguraju adekvatni materijalni uvjeti za smještaj stranaca kojima se ograničava kretanje te da se osiguraju jamstva za to da će te osobe provesti što manje vremena zatvorene.

Izazovi integracije – izvještaj za 2014. godinu

Preporuke za kvalitetniju integraciju stranaca u području obrazovanja, stanovanja, zapošljavanja i socijalne sigurnosti

TIJEKOM 2014. GODINE PRISTUPILI SMO ANALIZI ČETIRI PODRUČJA INTEGRACIJE – EDUKACIJA, STANOVANJE, ZAPOSŁJAVANJE I SOCIJALNE USŁUGE – TE IZRADILI PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE SUSTAVA. U IZVJEŠTAJU IZAZOVI INTEGRACIJE POSEBNO JE DETALJNO OPISANO STANJE U SVA ČETIRI PODRUČJA, KOJE SE NIJE ZNAČAJNIJE PROMIJENILO TIJEKOM 2014. GODINE. OVOM PRILIKOM SMATRAMO IZLIŠNIM PONAVLJATI TEKST ILI IZNOVA NAVODITI PREPREKE I PROBLEME, STOGA ĆEMO SE U TEKSTU FOKUSIRATI NA KRATKE UVODE I PREPORUKE.

OBRAZOVANJE

OBRAZOVANJE JE VRLO SNAŽAN INSTRUMENT ZA PROCES ADAPTACIJE I SOCIJALNE INTEGRACIJE. PRIDONOSI I SAMOJ IZBJEGLICI, ALI I DRUŠTVU U KOJEM ŽIVI (POVEĆANJE VJEŠTINA I KOMPETENCIJA, BOLJE MOGUĆNOSTI ZAPOSŁJAVANJA I DR.). DA JE OBRAZOVANJE KLJUČ INTEGRACIJE, POZNATO JE SVAKOM DRUŠTVU – NE SAMO U SLUČAJEVIMA IZBJEGLICA I TRAŽITELJA AZILA, VEĆ I KOD SVIH NJEGOVIH ČLANOVA PUTEM SOCIJALIZACIJE. OVOM CILJU TREBALO BI STREMITI SVAKO DRUŠTVO KOJE ŽELI POSTATI ZAJEDNICA KONSTRUKTIVNIH, ODGOVORNIH I AKTIVNIH ČLANOVA I ČLANICA. ONO ŠTO SVAKAKO TREBA IZBJEĆI JE JEDNOSMJERAN EDUKACIJSKI PROCES S ULTIMATIVNIM CILJEM ASIMILACIJE NOVO PRIDOŠLE OSOBE U DRUŠTVO, ODNOSNO PROCES UČENJA JEZIKA, VJEŠTINA I PRAVILA U KOJEM IZBJEGLICA POSTAJE PUKI OBJEKT BEZ MOGUĆNOSTI UTJECAJA NA TAJ PROCES. KVALITETAN I USPJEŠAN EDUKACIJSKI PROCES SVAKAKO TREBA BITI UKLJUČUJUĆI, INTERAKTIVAN I TEMELJEN NA VRIJEDNOSTIMA

interkulturalizma. Interkulturalni pristup obrazovanju (koji uključuje fleksibilan pristup učenju jezika prilagođen je potrebama osoba koje ga uče, prilagodbu nastavnih materijala i stvaranje novih te dodatnu edukaciju nastavnika i profesora koji će se susretati s ovom populacijom) može uvelike doprinijeti i biti iskorišten za unapređenje različitosti određenog društva te zadovoljstvu svake osobe. Prilikom osmišljavanja odgovarajućeg sustava, fokus treba biti stavljen na tri jednako važna područja: integracija djece izbjeglica i interkulturalizam u školama, tečajevi jezika za odrasle te pristup i dostupnost visokog obrazovanja za izbjeglice koji neizostavno uključuje priznavanje dotadašnjih kvalifikacija određene osobe. Svako od tih područja u sebi sadrži niz problema i specifičnosti koje svakako treba uzeti u obzir i čijim se ignoriranjem, kao što je vidljivo u trenutnoj situaciji u Hrvatskoj, događaju kršenja temeljnih ljudskih prava te se pridonosi atmosferi nedobrodošlice i neprijateljstva.

Jedan od aspekata kvalitetne integracije je dostupnost obrazovnih programa zemlje domaćina. Prema Zakonu o azilu ta dostupnost se čini jednostavnom i laka za provedbu, međutim u praksi se pokazalo suprotnim zbog mnogih prepreka kojih društvo i sustav u Hrvatskoj često nije svjesno. Bitno je naglasiti kako izbjeglice (azilanti i stranci pod supsidijarnom zaštitom) i stanovnici Hrvatske nemaju jednaku početnu poziciju ulazeći u hrvatski obrazovni sustav.

1. INTERKULTURALNO OBRAZOVANJE U ŠKOLAMA

Interkulturalizam, a samim time i interkulturalno obrazovanje kao ideja/koncept izražen je kroz mnoge definicije, a koje komponente i dimenzije podrazumijeva te koja je njegova svrha izdvojiti ćemo u nastavku. Interkulturalno obrazovanje se temelji na općem cilju omogućavanja djetetu da se razvije kao društveno biće kroz život i suradnju s drugima, čime doprinosi dobiti društva. Ono je korisno za svu djecu bez obzira na njihov identitet, jer sva djeca trebaju naučiti kako živjeti unutar i doprinositi evoluciji interkulturalnog društva. Prema *Guidelines on Traveller Education in Primary Schools* (2002) interkulturalno obrazovanje definirano je kao ono čiji je cilj da gaji uvjete za razvoj pluralizma u društvu te da podiže svijest djece o vlastitoj kulturi usporedno s prihvaćanjem činjenice da postoje jednako vrijedni drugi načini ponašanja i drugi vrijednosni sustavi drugih kultura kako bi razvili poštovanje prema životnim stilovima različitim od svojih te mogli razumjeti i cijeliti jedni druge. Spajić-Vrkaš (1993) tome dodaje kako je potrebno što više razvijati osjećaj pripadnosti svojoj zajednici, ali i čovječanstvu u cjelini. Cilj interkulturalnog obrazovanja je i poticanje djece da donesu informirane odluke i izbore (razumijevajući vrijednost jednakosti) te aktivno djeluju na prevenciju i suzbijanje predrasuda i diskriminacije poštujući i cijeneći sličnosti i razlike. Osim toga, važno je omogućiti svakom djetetu da zastupa samo sebe i artikulira svoju kulturu i povijest.

Interkulturalizam ne podrazumijeva samo prisustvo, «zajednički život», miješanje različitih kulturnih obrazaca, već mogućnost

uspoređivanja ideja, mišljenja, poticanja na razmišljanje o razlikama etničke, religiozne, kognitivne, seksualne i svake druge prirode.

Interkulturalizam također znači i pružanje mogućnosti suočavanja, komunikacije, razmijene vrijednosti i međusobnog upoznavanja različitosti, odnosno dijalog između tih kultura u kojemu su prisutni susret, prožimanje, međusobno uvažavanje i bogaćenje različitih kultura bez obzira na etničku veličinu njezinih nositelja (Čačić-Kumpes, 2004., Ninčević, 2009.). Jedna od najčešćih definicija jest da je to sustav i rezultanta brojnih formalnih, neformalnih i informalnih obrazovnih programa, kojima je cilj poštovanje i uzajamno razumijevanje među članovima različitih grupa.

Edukacija nije samo odraz društva već utječe i na njegov razvoj i zbog toga je uloga škola u razvoju interkulturalnog društva nezamjenjiva. Dok obrazovanje samo ne može dovesti do suzbijanja rasizma i poticanja interkulturalnih kompetencija, ono ipak ima važan doprinos u poticanju razvoja djetetovih interkulturalnih vještina, vrijednosti i znanja, budući ih priprema za sudjelovanje u sve raznolikijem društvu. Važnost ovakvog obrazovanja za društvo Spajić-Vrkaš³⁸ vidi u tome što ono nastoji razviti nove, tolerantnije oblike ponašanja ljudi u svakodnevnom životu, što uključuje i promjene u svijesti i stavovima ljudi. Također, očekuje se da pridonese daljnjem razvitku demokracije, zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda, boljem međusobnom razumijevanju i suradnji, slobodi, sigurnosti, miru i razoružanju u svijetu, jer stvara otvorenost k drugim kulturama, kulturnim i interkulturnim znanjima, uključujući i kros-kulturna iskustva, a prije svega jedinstvenost i vrijednost svake kulture i njen doprinos čovječanstvu.³⁹ Budući da se pokazalo kako različite skupine ljudi mogu međusobno «bolje» i kvalitetnije živjeti ako se bolje upoznaju i razumiju, tolerantno ujedinjaju i pomažu, ovakav način obrazovanja temeljen na principima jednakosti, nediskriminacije, razumijevanja i poštivanja različitosti (IES) u potpunosti ide u tom smjeru.

Zbog svega toga, interkulturalna dimenzija odgoja i obrazovanja zahtjeva nove, drugačije pristupe nastavi, kurikulumu i pojedinačnim predmetima, pružajući poticaje za izbor sadržaja, nastavne strategije i realizaciju. Traži i istovremeno doprinosi promjeni školskog ozračja i međuljudskih odnosa (učenik – učenik, nastavnik – učenik) odnosno funkcioniranje škole kao istinske zajednice u kojoj učenici, nastavnici, ravnatelji, pedagozi, roditelji i drugi članovi škole međusobno surađuju na temelju zajedničke obrazovne vizije i uvjerenja, uzajamnog uvažavanja i potpore te spremnosti na kompromis.

Škole u kojima se njeguje osjećaj pripadnosti razrednoj, školskoj i lokalnoj zajednici a koja se temelji na ravnopravnosti i uvažavanju ljudskih prava svih uključenih, poticanju međusobne povezanosti i zajedničkih vrijednosti (Redding, 1991.) maksimalno angažiraju sve raspoložive prilike za interkulturalni odgoj i obrazovanje.

Zadaci interkulturalnog obrazovanja su: usvajanje temeljnih znanja, razvoj sposobnosti, vještina i stavova u području interkulturalizma koje će, kroz direktnu konfrontaciju s diskriminacijom, predrasudama i nejednakošću u školi i društvu, doprinijeti prihvaćanju različitosti, bez obzira na njihovo porijeklo i prirodu, kao i promicanje

38 http://www.academia.edu/4742333/412567_398878_Interkulturalno_obrazovanje_ucitelja_-_sto_i_kako_poucavati

39 Izazovi interkulturalizma i škola, Svetlana Kostovi i Jelena Đermanov

demokratskih vrijednosti i ljudskih prava. Ishodi interkulturalnog obrazovanja trebale bi biti interkulturalne kompetencije svakog pojedinca u multikulturalnom društvu.⁴⁰ Interkulturalno kompetentna (sposobna) osoba je ona koja je sposobna «vidjeti» odnos između različitih kultura, koja ima sposobnost medijacije, interpretacije, kritičkog i analitičkog razumijevanja svoje i tuđe kulture (Byram, 2000).

Slijedom toga, interkulturalno obrazovanje ne može biti dodatak kurikulumu nego kurikulum sam po sebi treba biti interkulturalan, treba se odraziti u školskoj politici i praksama i u sadržaju kurikuluma. Iako nijedan predmet ne može izbjeći interkulturalni pristup, neki od njih su posebno pogodni za usvajanje znanja, formiranje stavova i vrijednosti koje su korisne za obrazovanje građanina interkulturalnog društva (povijest, zemljopis, jezici i književnost, umjetnost). Novost je to što takvo obrazovanje zahtijeva fokus na stvarnom svijetu i traži nove načine za razvijanje međuljudske i građanske kompetencije.

Rješenja se nalaze u promijenjenoj ulozi nastave i odgovornosti nastavnika u kojima učenici neće dobiti samo znanja i vještine potrebne za interkulturalno djelovanje, nego će biti osposobljeni da se u interakcijama s različitim kulturalnim manjinama odnose jednakopravno, da uvažavaju i poštuju kulture i običaje pripadnika kulturnih manjina. Svrha interkulturalnog obrazovanja nije poučavanje o različitim kulturama, nego dovođenje u suodnos nositelja različitih kultura. Nastava ima zadaću pružiti mladim ljudima stjecanje interkulturalnih kompetencija potrebnih za suodnose u novonastalim potrebama društva, a nastavnici su tu da svojim primjerom učenicima približe što je interkulturalnost.

Jedna od stvari potrebnih za interkulturalno obrazovanje je prepoznavanje važnosti i omogućavanja daljnjeg učenja materinjeg jezika koji je važan zbog jezičnog, socijalnog i kognitivnog razvoja djeteta. Škola bi trebala koristiti svaku priliku da istakne jezične različitosti kao bogatstvo za školsku zajednicu. Potrebno je poticati roditelje da vježbaju i razgovaraju s djecom na njihovom materinjem jeziku. Također, škola može dati doprinos interkulturalnom okruženju koristeći znakove i natpise na zastupljenim jezicima polaznika škole, dok se nastavnici trude naučiti, znaju te koriste riječi odnosno fraze na jeziku manjine, a posebice tijekom nekih značajnih školskih događanja druga djeca i ostali članovi zajednice ohrabruju se i uključuju u pomaganje s prijevodima, i sl. Osim toga, važno je stalno imati na umu kako se interkulturalno obrazovanje treba širiti na lokalnu zajednicu i društvo u cjelini, a najbolji način da se to učini je povezivanje školskih s društvenim i izvannastavnim aktivnostima i akterima. Bitan aspekt su edukacije usavršavanja nastavnika o interkulturalnom učenju. Programi stručnog usavršavanja trebaju imati dvije osnovne dimenzije:

→ dimenzija osvještavanja: s obzirom na to da je riječ o višeslojnom pristupu, njega treba shvatiti kao dijalektički proces povezanosti njegovih imanentnih, višestrukih komponenti i pokušati nadržati stereotipe, predrasude, dojmove i jednostrana gledišta. Treba poboljšati vlastita znanja o drugima i ojačati samosvijest pojedinca u grupi zahvaljujući mišljenjima osobe koja je pripadnik

druge kulture;

→ odnosna (relacijska) dimenzija: treba otkrivati istine, stjecati osobna iskustva, pristupati stvarnosti iz drugog ugla i surađivati s drugima, razvijati horizontalne interakcije i komunikacije (u razredu, grupi), uspostaviti relaciju između učenja u školi i dječje okoline (obitelj, medija, slobodnih aktivnosti).

Programi stručnog usavršavanja nastavnika uključuju tri razine promatranja i istraživanja:

1. opće-društvena razina: riječ je o obrazovanju koje ima za cilj optimalnu integraciju u demokratsko društvo i zajednicu (obrazovanje o odnosima s drugima i odnosima prema neizbježnim konfliktima u multikulturalnim društvima);
2. pedagoška razina: razvoj sposobnosti, vještina, navika i kompetencija koje su neophodne svakom pojedincu da formira stavove prema drugim ljudima, različitim kulturama u svom okruženju i objektivan stav prema vlastitom narodu, grupi i kulturi;
3. didaktička razina: pristup sadržajima sa stanovišta polimetodizma, uključivanja različitih nastavnih strategija i sustava, kao i različitih neformalnih oblika i institucija obrazovanja. Pošto su neki nastavni predmeti pogodni za interkulturalni pristup (povijest, zemljopis, jezici i književnost, umjetnost), ni jedan sadržaj ni nastavni predmet ne treba proglasiti a priori interkulturalnim.⁴¹

Zaključno, prednosti interkulturalnog obrazovanja za svu djecu uključuju sljedeće:

- potiče djetetovu znatiželju o kulturnim i socijalnim razlikama,
- pomaže djetetu da razvija maštu normalizirajući razliku,
- pomaže djetetu da razvija kritičko razmišljanje omogućujući mu da dobije različite perspektive i preispituje vlastite kulturne prakse,
- pomaže djetetu da razvija osjetljivost, te pomaže u sprečavanju rasizma,
- pomaže djetetu da razumije vlastitu i druge kulture i dvosmjerno djeluje na pripadnike većinske i drugih kultura stvarajući prostor za razvijanje kulturnog pluralizma i demokratskog ozračja u školi.

Preporuke za razvoj modela interkulturalnog obrazovanja u školama i izvanškolskim aktivnostima

Stvoriti preduvjete i započeti s interkulturalnim obrazovanjem u školama

- Kulturna različitost se treba prepoznati i promovirati kao obrazovni resurs i bogatstvo.
- Interkulturalno obrazovanje ne može biti dodatak kurikulumu nego kurikulum sam po sebi treba biti interkulturalan, treba se odraziti u školskoj politici i praksama i u sadržaju kurikuluma.
- Potrebno je osnaživati i promicati aktivno sudjelovanje i suradnju

- između svih dionika u obrazovnom procesu (profesori, ravnatelji, učenici, roditelji i lokalna zajednica).
- Škole moraju biti mjesto nulte tolerancije na rasizam i diskriminaciju. Osim toga, važno je interkulturalno obrazovanje širiti na lokalnu zajednicu i društvo u cjelini, a najbolji način da se to učini je povezivanje školskih s društvenim i izvannastavnim aktivnostima i akterima.
 - Nastavnici bi trebali biti upoznati s vještinama i znanjima koje potiču interkulturalizam, te kroz njih u nastavnom procesu razvijati razumijevanja i stavove o suživotu s različitim. Nužno je inzistirati i osiguravati nastavnicima i drugom školskom osoblju pohađanje stručnog usavršavanja o interkulturalnom učenju.
 - Prema Zakonu o azilu RH je dužna štiti identitet osoba i ne stupati u kontakt s državnim tijelima od kojih je osoba koja traži azil pobjegla. Nužno je da državne institucije pronađu model da ovim pojedincima i djeci omoguće da stječu znanja iz materinskog jezika i kulture države porijekla, ukoliko oni iskažu potrebu za time; kroz suradnju s institucijama u državama EU koje imaju takve mogućnosti.
 - Studenti koji se mogu organizirati (u inženjerske biroe, radionice, pravne centre, centre za socijalni rad i drugu pomoć građanima, veterinarske i druge ambulante, sveučilišne i/ili kliničke bolnice, proizvodne centre, turističke i slične organizacije, studije, umjetničke sastave, galerije, radio i TV postaje i drugo) imaju mogućnost kroz te mehanizme doprinijeti promicanju interkulturalnosti i u tome ih treba poticati.
 - Umjetničko obrazovanje kao jedan od svojih ciljeva izdvaja razvoj sposobnosti doživljavanja i razumijevanja likovnih, glazbenih, dramskih i drugih djela nacionalne, europske i svjetske kulture; te razvoj sposobnosti povezivanja umjetničkih djela s društvenom sredinom i povijesnim okolnostima. Društvene promjene koje su nastupile useljavanjem novih kultura u hrvatsko društvo odnose se na interkulturalnost te ih se kao takvim važno doticati i kroz umjetničko obrazovanje.
 - Djeci azilantima/strancima pod supsidijarnom (ili privremenom) zaštitom treba osigurati pravo na pristup umjetničkom obrazovanju pod istim uvjetima kao djeci hrvatskim državljanima i djeci državljana članica Europske unije.
 - Pravilnik o načinu provođenja programa i provjeri znanja tražitelja azila, azilanta, stranaca pod privremenom zaštitom i stranaca pod supsidijarnom zaštitom, radi pristupa obrazovnom sustavu Republike Hrvatske spominje individualne i/ili skupne oblike odgojno-obrazovnog rada kada se radi o učinkovitoj integraciji učenika u obrazovni sustav RH, radi bržeg svladavanja hrvatskog jezika i drugih nastavnih predmeta. Ovi oblici odgojno-obrazovnog rada trebaju biti dvosmjerni modeli interkulturalnog obrazovanja koji uključuju nove učenike migrante i stare učenike, jer obje grupe trebaju učiti jedne o drugima radi kvalitetnog suživotu i međusobnog razumijevanja. Također, ova vrsta odgojno-obrazovnog rada školama ne bi trebala biti opcija, već obaveza, kroz koju trebaju stvoriti uvjete za njihovo organiziranje.

- Razviti zakonodavni i institucionalni okvir za reguliranje i zaštitu kulturnih, vjerskih i jezičnih običaja stranaca općenito.

2. UČENJE JEZIKA

Jezik je pokretač integracije izbjeglica. Ukoliko izbjeglica govori i razumije jezik društva u koji se doselila, mogućnosti za integraciju se iznimno povećavaju. U mnogim dokumentima ističe se kako učenje jezika treba biti prioritetna mjera integracijske politike te da s učenjem treba započeti čim ranije po dolasku izbjeglice u društvo. S druge strane, praksa pokazuje kako je u različitim državama različito regulirana provedba tečaja jezika, no ona je svugdje prisutna. Tako primjerice u nekim zemljama tečaj provode organizacije civilnog društva uz financijsku podršku države, dok je u nekim državama tečaj jezika dio šireg integracijskog programa za koji je nadležna državna odnosno, lokalna vlast.

S obzirom da su brojna istraživanja pokazala značajan utjecaj poznavanja jezika na uspješnost i kvalitetu integracije, svaka država koja zaista želi integrirati izbjeglice smatrat će to svojim prioritetom. Posebice je značajan utjecaj na zapošljavanje, što je detaljnije opisano u sljedećem poglavlju. Ipak, važno je istaknuti kako nepoznavanje jezika ima značajnije veći utjecaj na neuspjeh i nemogućnost zapošljavanja za visokoobrazovane nego na izbjeglice bez kvalifikacija.

Preporuke:

- Omogućavanje kvalitetnog i sustavnog procesa učenja hrvatskoga jezika u suradnji s fakultetima, pučkim učilištima i ustanovama za obrazovanje odraslih te školama stranih jezika uz razvoj sustava priznavanje potvrda o završenim jezičnim stupnjevima hrvatskoga jezika potrebnih za zapošljavanje.
- Razvoj standardizacije poveznica učenja jezika i prekvalifikacijskih tečajeva, odnosno programa usavršavanja i daljnjeg obrazovanja.

3. KVALIFIKACIJE

Izbjeglice bi mogle doprinositi hrvatskom i europskim društvima koristeći svoje kvalifikacije, ali stvarnost pokazuje kako uglavnom spadaju u dugotrajno nezaposlene ili obavezne ponovno proći obrazovanje odnosno obuku koju su već završili u svojoj zemlji. Brojni su problemi i barijere koje doprinose i objašnjavaju visoku stopu nezaposlenosti izbjeglica, ali isto tako postoji mnogo primjera kako sustavi za procjenu i priznavanje stranih svjedodžbi, vještina i znanja ne omogućavaju izbjeglicama odgovarajući način uključivanja u daljnje obrazovanje, usavršavanje ili zapošljavanje. Važne promjene dogodile su se u području procjene i priznavanje inozemnih kvalifikacija u Europi, kao što je povećanje suradnje u visokom obrazovanju (npr. Bolonjska deklaracija i novi model dodatka diplomu), implementacija

direktiva EU u pogledu priznavanja reguliranih zanimanja i Lisabonska Konvencija o prepoznavanju. Svi ti koncepti priznavanja i prepoznavanja razvili su se prema širem prihvaćanju i pomirenju razlika između različitih obrazovnih sustava. Iako su ovi dokumenti prije svega usmjereni na države EU, njihova primjena uključuje i osobe koje su obrazovanje stekle u državi različitoj od one u kojoj trenutno žive i namjeravaju se dugotrajno nastaniti, kao što je to slučaj s izbjeglicama. U posljednjih nekoliko godina, pitanje priznavanja kvalifikacija izbjeglicama razmatralo se i na nekoliko europskih foruma o integraciji izbjeglica ili međunarodnoj mobilnosti. Konvencije, poput Lisabonske konvencije o priznavanju, ali i postojeće mreže institucija i stručnjaka u području visokog obrazovanja počeli su se baviti osmišljavanjem modela rješavanja specifičnih problema s kojima se suočavaju izbjeglice. Glavni problemi u praksi, i u Hrvatskoj i u inozemstvu, kod priznavanja diploma s kojima se susreću izbjeglice su:

- nedovoljno informacija i nerazumljivi postupci, nedostatak odredbi za različita područja procjene ili prepoznavanja kvalifikacija,
- nedostatak procedura u slučajevima nepostojanja dokumenata ili nepotpune dokumentacije – dodatne procedure ili zahtjevi za osobe koje dolaze izvan zemalja EU,
- nedostatak financijske podrške i podrške kod prevladavanja prepreka za ulazak u obrazovni proces i edukaciju,
- nepostojanje jasnih odredbi o načinu uključivanja izbjeglica, kao posebne skupine, u visokoškolske ustanove. Hrvatski sustav prepoznaje kategoriju hrvatskih državljana i stranaca, ali ne i izbjeglica, što u praksi predstavlja ogromne poteškoće i
- zbog nemogućnosti dokazivanja ikakvih kvalifikacija osobe ostaju u kategoriji nekvalificirane radne snage bez završene osnovne škole, čime se ujedno onemogućuje da po završetku određenog programa prekvalifikacije isto bude upisano u radnu knjižicu.

Moguća rješenja su Europski kvalifikacijski okvir za cjeloživotno učenje (EQF) kao i Hrvatski kvalifikacijski okvir (HKO), koji su iznimno važni instrumenti kojima se ovo područje može kvalitetno regulirati bez daljnjih opterećenja sustava. Hrvatski kvalifikacijski okvir, usvojen u veljači 2013. godine, u svojim načelima i ciljevima spominje nekoliko bitnih odrednica važnih za sustav priznavanja kvalifikacija azilantima i strancima pod supsidijarnom zaštitom. Prije svega radi se o osiguravanju uvjeta za kvalitetno obrazovanje i učenje u skladu s potrebama osobnog, društvenog i gospodarskog razvoja, socijalne uključivosti te ukidanja svih oblika diskriminacije te o osiguravanju uvjeta za jednaku dostupnost obrazovanju tijekom cijelog života, za višesmjernu horizontalnu i vertikalnu prohodnost, stjecanje i priznavanje kvalifikacija. Osim toga, u središtu su HKO-a ishodi učenja – kompetencije koje je osoba stekla učenjem i dokazala nakon učenja – pri čemu sam postupak učenja nije ključan sve dok su ishodi u skladu s odobrenim programom vrednovanja. Također, propisuje i kako će u roku od dvanaest mjeseci od dana stupanja na snagu ovoga Zakona ministar nadležan za obrazovanje i znanost, uz prethodnu suglasnost ministra nadležnog za rad i ministra nadležnog za regionalni razvoj,

donijet Pravilnik o priznavanju i vrednovanju neformalnog i informalnog učenja. Neformalno učenje, prema ovom Zakonu, je organizirana aktivnost učenja čija je svrha stjecanje i unapređivanje kompetencija za osobne, društvene i profesionalne potrebe, a ne dokazuje se javnom ispravom. Za razliku od neformalnog, informalno učenje definirano je kao neorganizirana aktivnost stjecanja kompetencija iz svakodnevnih iskustava te drugih utjecaja i izvora iz okoline za osobne, društvene i profesionalne potrebe. Obzirom na navedeno, smatramo kako je osmišljavanje sustava dokazivanja i priznavanja obrazovnih kvalifikacija osobama koje nemaju dokaze o prethodnom završenom obrazovanju, u svrhu daljnjeg (višeg) obrazovanja ili dokvalifikacije odnosno zapošljavanja nužno rješenje u sklopu daljnjeg razvoja Hrvatskog kvalifikacijskog okvira.

Sekundarno potvrđujući dokazi

Sekundarno potvrđujući dokazi su niz alternativnih rješenja koja se koriste za potvrdu prije stečenih znanja, vještina i kompetencija. Ovakav pristup koristi se u nizu zemalja EU i u tim slučajevima procjenitelji u procesima prepoznavanja i priznavanja kvalifikacija prihvaćaju sekundarno potvrđujuće dokaze koji pokazuju i dokazuju da je osoba imala pristup (visokom) obrazovanju u matičnoj zemlji, a što rezultira mogućnošću da se primijeni načelo Konvencije o ekvivalentnosti diploma. Sekundarno potvrđujući dokazi mogu biti pomoć procjenitelju da rekonstruira obrazovnu pozadinu izbjeglice kako bi se olakšala (buduća) procjena, a izbjeglici da afirmira svoja akademska postignuća prema drugim procjeniteljskim tijelima, kao što su sveučilišta i poslodavci, kako bi dobili pristup daljnjem studiju ili odgovarajućem poslu. Neki primjeri sekundarno potvrđujućih dokaza su: izjave nastavnika i profesora o pohađanju/ završetku određenog obrazovnog stupnja ili programa, objavljeni popis studenata, studentske iskaznice, indeks, transkripti, pristup državnim ispitima, profesionalni status, profesionalno iskustvo temeljeno na člancima, projektima, preporukama suradnika, i dr. Popis sekundarnih dokaza nije sam po sebi procjena, već pouzdano opisuje i rekonstruira akademska postignuća i vezuje ih uz dostupne dokumente i dokaze. Popis sekundarnih dokaza sadrži dvojake informacije: pregled obrazovanja na temelju tvrdnji osobe s dostupnim dokumentima i dokazima te kontrolni popis, na temelju modela Dodatka diplomi, koji evaluator može koristiti za dodavanje više relevantnih informacija.

Primjer:

OBRAZOVANJE	
KVALIFIKACIJA	DOKAZ
Srednje obrazovanje	Diploma
Visoko obrazovanje prvostupnik	Studentska iskaznica + transkripti s 1. godine
Visoko obrazovanje	Nema dokumenata, ali ima izjavu profesora + ugovor

Druga opcija, jest održavanje trenutne situacije u kojoj postoji model priznavanja samo onih kvalifikacija za koje postoje točno propisani dokumenti kojima se to može dokazati. To je ujedno situacija u kojoj većina izbjeglica u Hrvatskoj nema priznate svoje prijašnje kvalifikacije i u kojoj je činjenica da je samo 6% zaposleno. U apsolutnim brojkama radi se o pet zaposlenih osoba i to na poslovima koji traže nekvalificiranu radnu snagu ili sezonske radnike, a da među njima ima fakultetski i strukovno obrazovanih kao i onih koji posjeduju vještine i znanja nužno potrebnih hrvatskom društvu (poznavanje rijetkih jezika, i sl.). Također, nekolicina među njima pokazuje snažni interes za nastavkom visokog obrazovanja ili prekvalifikacijom, što im je onemogućeno zbog činjenice da u radnoj knjižici nemaju zabilježeno da su završili osnovnu školu.

Preporuke za razvoj sustava:

- Prilikom osmišljavanja sustava važno je imati na umu i procjenu kompetencija i sposobnosti, a ne samo procjenu dokumenata. Kao što je praksa u brojnim zemljama EU, pri problemu prepoznavanja kvalifikacija izbjeglica na temelju nepotpune ili čak u potpunosti nepostojeće informacije o kvalifikaciji i o sustavu iz kojeg potječe, pokazuje se jednostavnim rješenjem kojim se nedostatno dokumentirani podaci u procesu pristupa visokom obrazovanju nadoknađuju putem intervjua, posebno specijaliziranim ispitima, izjavom potvrđenom kod nadležnog tijela a koja podliježe kaznenoj odgovornosti ili testovima za provjeru kompetencija.
- Prilikom korištenja sekundarnih dokaza koristiti relevantne dokumente iz različitih institucija, kao što su The British Council, UNHCR i Crveni križ.
- Teška financijska situacija izbjeglica razlog je za preporuku oslobađanja plaćanja naknade za procjenu kvalifikacija, kao i troškova prijevoda onih dokumenata koji su relevantni, a koje posjeduju.
- Informacije o postupcima i kriterijima za ocjenu kvalifikacija izbjeglica trebaju biti jasne i u pisanom obliku, kao što i

prijavni obrasci (prema potrebi) trebaju biti na relevantnom jeziku.

- Socijalni radnici, stručni savjetnici za profesionalnu orijentaciju i drugi službenici koji sudjeluju u procesu trebaju biti informirani o procedurama i kriterijima za ocjenu kvalifikacija izbjeglica.
- U slučaju da procjenitelji otkriju suštinsku razliku između kvalifikacije izbjeglice iz zemlje porijekla i hrvatskog sustava, bilo bi značajno organizirati tečajeve ili obrazovne programe kojima će se premostiti praznine i nedostaci uzimajući u obzir kvalifikacije izbjeglice kako bi se izbjeglo počinjanje od početka.
- Regulirati poseban status izbjeglicama, različit od hrvatskih državljana odnosno stranaca.
- Redovito organizirati sastanke između agencije koja vrši procjenu i organizacija koje pomažu izbjeglicama u integraciji te agencije koja vrši procjenu i organizacija koje se bave radom i zapošljavanjem.

STANOVANJE

„Razlika između kuće i doma je razlika između mjesta za boravak i mjesta za život. Dom je sigurno i stabilno mjesto, a nedostatak istog upravo je razlog zbog kojeg izbjeglice napuštaju svoju državu porijekla.” (citat jedne izbjeglice)

Iako se ovaj aspekt života izbjeglica često zanemaruje prilikom osmišljavanja politika, važno ga je istaknuti budući da kvaliteta smještaja uvelike utječe na brojne aspekte života izbjeglice, prije svega na kvalitetu zdravlja, dostupnosti društvenog sadržaja i pristupa institucija, itd. Također, 1997. godine je Europski parlament usvojio Rezoluciju o socijalnim aspektima stambene politike koja treba biti temeljena na „naporima da se svima omogući adekvatan smještaj”, putem konkretnih mjera na relevantnim administrativnim i institucionalnim razinama. Praksa zemalja Europske unije upozorava da pažnju treba usmjeriti na sljedeća područja i teme: struktura i funkcioniranje tržišta iznajmljivanja nekretnina (je li većina stanova u privatnom sektoru, postoje li stanovi u državnom ili u vlasništvu lokalne samouprave?) jer većina izbjeglica si ne može priuštiti kupovinu nekretnine; prevalencija diskriminacije u društvu (koliko su privatni iznajmljivači skloni davati u najam stanove izbjeglicama / strancima općenito, tko ih nadgleda, može li ih se kazniti?) te prevencija mogućih rješenja nesigurnog smještaja izbjeglica i beskućništva.

Stanovanje je još jedan od jednakovrijednih aspekata života, ono je horizontalno povezano sa svim ostalim aspektima budući da ima utjecaj na društveno uključivanje, zdravlje, zapošljavanje, pa slijedom toga i na cjelokupni život u sadašnjosti i budućnosti. U različitim zemljama postoje različiti primjeri, ali literatura je suglasna oko toga da treba izbjegavati prepuštenost izbjeglica privatnom tržištu, državnim subvencijama koje često nisu osigurane te podršci integracijskih službenika.

Ministarstvo socijalne politike i mladih (MSPM) je 2013. godine

našlo rješenje za stambeno zbrinjavanje osoba pod međunarodnom zaštitom što se pokazalo izuzetno potrebnim. Naime, sve do tada stanove je na komercijalnom tržištu tražila, pregovarala i iznajmljivala integracijska službenica MUP-a, no nakon provedenog popisa državne imovine, MSPM je dobio određen fond stanova koji su namijenjeni isključivo izbjeglicama. To je izrazito ubrzalo vrijeme čekanja na preseljenje iz Prihvatilišta u vlastiti stambeni prostor kao i brojne probleme koji su se javljali s privatnim iznajmljivačima stanova (nevoljkost izlaženja u susret potrebama izbjeglica, ali i rasizam i ksenofobija). Stanovi se opremaju primjereno broju članova u domaćinstvu te je i kvadratura stana propisana po broju članova. Stanovi se nalaze na području grada Zagreba i Velike Gorice što omogućuje korisnicima život u gradu. No, pronalaženje i plaćanje smještaja nakon što isteknu dvije godine prava na pomoć za podmirenje troškova stanovanja od države, ostao je jedan od ozbiljnijih problema. Ukoliko osoba ne pronađe posao i nema mogućnosti da samostalno plaća stan i režije, jedino rješenje je Prenočište za beskućnike a ponekad i ono nema kapaciteta. Drugi veliki izazov su obitelji s malom djecom, posebice u slučajevima kada se roditelji nisu uspjeli zaposliti, a naknada za nezaposlenost od nadležnog Centra nije dovoljna za iznajmljivanje stana i plaćanje podstanarstva i režija. Tada je obitelj dovedena u tešku situaciju i ugrožena je egzistencija svih članova a pogotovo djece.

U ovo područje spada i pitanje vlasništva nekretnina od strane izbjeglica s čijom državom porijekla Hrvatska nema sklopljen sporazum o recipročnosti. Tako se primjerice 2013. godine dogodio prvi slučaj izbjeglice koja želi i ima financijska sredstva da kupi vlastitu nekretninu, no bez obzira na prije navedene poteškoće vezane za osiguravanje smještaja te važnost poticanja financijske i druge samostalnosti izbjeglica i njihovih obitelji, i ovaj slučaj obilježile su birokratske zavrslame i nevoljkost izlaženja u susret prilikom rješavanja ovog slučaja. Iako je mogao postati primjer dobre prakse, ispalo je skroz obrnuto i ta osoba još uvijek čeka na odobrenje upisa vlasništva.

Kao primjeri dobre prakse u državama Europske unije pokazali su se oni gdje državna ili lokalna vlast osiguravaju smještajne kapaciteta za izbjeglice. Primjeri su različiti, pa u nekim državama to pravo izbjeglice zadržavaju na određen period dok je u nekima to pravo osigurano sve dok izbjeglica (ili njegova obitelj) ne ostvare određenu razinu prihoda, koja se smatra dovoljnom za podmirenje troškova stanovanja ali i života. Također, razlikuju se i modeli osiguranih stanova, pa se negdje radi o disperziranim smještajnim kapacitetima, negdje su to privatni stanovi, a u nekim državama poput primjerice Austrije, radi se o kompleksima socijalnog stanovanja poznatima kao Gemeindebau. Vlasti u različitim državama različito pristupaju razini dodijeljenih subvencija koje se kreću od potpunog snošenja troškova, do plaćanja partikularnih stavki u režijama. No, potreba osiguranja smještaja za izbjeglice u početnoj fazi prilagodbe prepoznata je kao standard.

Preporuke:

- Važno je što prije u zakonodavstvu ili podzakonskim propisima regulirati pravo izbjeglicama na vlasništvo. Ženevska konvencija o statusu izbjeglica propisuje kako bi pristup prema izbjeglicama trebao biti jednak, a nikako da daje manje prava, kao i prema drugim strancima u općenito sličnim situacijama. Iznimka od traženja reciprociteta također se može primijeniti i u slučajevima kada je dužina boravka u državi duža od tri godine.
- Potrebno je osigurati dovoljan broj stanova i financijskih sredstava za uređenje istih, kako na državnoj tako i na razini lokalne samouprave. Stanovi moraju zadovoljavati osnovne kriterije i standard dostojanstva svake osobe. Također, potrebno je osigurati mogućnost da se osobe čim prije po dobivanju statusa usele u takve stanove i započnu s integracijom.
- Kako bi se spriječilo beskućništvo, potrebno je osigurati mogućnost korištenja stana dok izbjeglica ne pronađe posao ili osigura redovite prihode na drugi način. Osmisliti modele subvencioniranja smještaja i troškova stanovanja nakon proteka dvije godine od dana dobivanja statusa. U slučaju privatnih iznajmljivača voditi računa o potencijalnim rasističkim i ksenofobnim stavovima i reagirati na iste. Također, osigurati nadzor stanodavaca nad izvršavanjem obaveza iz ugovora.

ZAPOŠLJAVANJE

Statistike u Europskoj uniji i Hrvatskoj pokazuju kako su upravo izbjeglice grupa s visokom stopom nezaposlenosti, ali i u velikom riziku dugotrajne nezaposlenosti i velikih barijera pri zapošljavanju. Preporučuje se da se s integracijom treba započeti što ranije te da je nužno provoditi edukacijske programe, programe prekvalifikacije i dokvalifikacije kako bi osoba čim prije stekla uvjete za zaposlenje u novoj sredini. Kada osoba već dobije status, treba joj omogućiti što brže uključivanje na tržište rada, odnosno kroz različite mjere omogućiti brzu financijsku samostalnost i osjećaj korisnosti, sebi, obitelji i društvu. Kao i u brojnim drugim područjima, posebnu pažnju treba usmjeriti na suzbijanje diskriminacije i informiranje poslodavaca, sindikata te djelatnika službe zapošljavanja o tome tko su te osobe i zašto je potrebno biti osjetljiv na njihovu situaciju. Da bi izbjeglica mogla iskoristiti puni potencijal svojih individualnih kvalifikacija, vještina i znanja, kriteriji za procjenu kvalifikacija izbjeglica u svrhu zapošljavanja trebaju neizostavno uključiti dotadašnje radno iskustvo. Radno iskustvo može poslužiti kako bi premostili nepostojanje dokumenata o određenim obrazovanim programima ili stupnjevima, odnosno u potpunosti kompenzirali otkrivene nedostatke, kao što su nedostatak sati praktične obuke.

U praksi postoji samo nekoliko slučajeva kada su izbjeglice u Hrvatskoj nakon odobrenog zahtjeva za azilom pronašle (odgovarajuće) zaposlenje, dok ne postoji niti jedan dokumentirani slučaj zapošljavanja tražitelja azila. Tijekom provedenog istraživanja o iskustvima zapošljavanja izbjeglica⁴², upravo su izbjeglice s iskustvom

⁴² Istraživanje iskustava u zapošljavanju izbjeglica, Centar za mirovne studije (ur. Bužinkić, Duraković, Pozniak), 2014.

zapošljavanja identificirale ključne poteškoće i izazove u vidu mogućnosti i procedure zapošljavanja izbjeglica kao i tokom samog radnog odnosa. Jednako tako uočene su poteškoće i izazovi s kojima se susreću poslodavci u istom procesu koji gotovo u potpunosti koreliraju s problemima na koje nailaze izbjeglice. Navedeni su sljedeći problemi:

- nepoznavanje hrvatskoga jezika i kulture rada,
- nepriznavanje kvalifikacija stečenih izvan RH,
- neprilagođenost kvalifikacija hrvatskom tržištu rada (drugačiji sustavi obrazovanja),
- nepostojanje mogućnosti prekvalifikacije i dodatne edukacije, kulturne razlike i nepostojanje interkulturalnih kompetencija te posljedično diskriminacija,
- neadekvatan informacijsko – komunikacijski kanal između odgovornih aktera i izbjeglica,
- nejasna podjela uloga i odgovornosti nadležnih aktera u provedbi integracijske politike s naglaskom na zapošljavanju izbjeglica i generalna neupućenost u sustav azila i imigracijsku politiku.

Preporuke:

- Usvajanje strategije i akcijskog plana zapošljavanja izbjeglica koji će definirati sve ključne korake podrške u tom procesu u javnom, privatnom i civilnom sektoru uz provedbu nacionalne kampanje senzibilizacije poslodavaca.
- Razvijanje specifičnih informativno-savjetodavnih servisa i službi podrške u zapošljavanju izbjeglica unutar Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) uz sustavno identificiranje vještina, iskustava i interesa izbjeglica te sustavnu edukaciju djelatnika HZZ-a.
- Organizacija programa stručnog osposobljavanja izbjeglica u suradnji institucija, ustanova, organizacija civilnoga društva i drugih dionika uz uspostavu prakse mentorstva.
- Omogućavanje stjecanja stručne prakse i razvoja vještina od njihova interesa u tvrtkama, javnom sektoru i organizacijama civilnoga društva kroz oblikovane programe kraćih i srednjoročnih volontiranja.
- Poticanje poslodavaca na organizaciju vježbeničkih i radnih mjesta za izbjeglice uz mogućnosti usavršavanja i daljnjeg obrazovanja.
- Uključivanje izbjeglica u mjere aktivne politike zapošljavanja u svrhu olakšanja zapošljavanja teže zapošljivih osoba.
- Razvijanje programskih poticaja i modela financiranja samostalnih djelatnosti koje pokreću izbjeglice, u vidu obrta, poduzetničkih projekata i drugih oblika samostalnog zapošljavanja.
- Razvijanje programa dodjele poticaja društveno-poduzetničkim inicijativama izbjeglica.
- Poticanje razmjene iskustava zapošljavanja izbjeglica između poslodavaca i izbjeglica radi unaprjeđenja prakse prepoznavanja i iskoristivosti znanja, vještina i iskustava izbjeglica te prepoznavanje primjera dobre prakse uključivanja izbjeglica u rad.
- Podrška uključivanju izbjeglica u edukacijske i integracijske neformalne obrazovne programe za ranjive skupine koje provode organizacije civilnoga društva.
- Poticanje razmjene iskustava i umrežavanje poslodavaca s iskustvom

zapošljavanja izbjeglica i onih koji podržavaju integraciju stranaca.

- Prilagođavanje administrativnog sustava suvremenim društvenim tokovima multikulturalnog društva kojim su jasno određena pravila za skupinu izbjeglica prepoznatu kao društveno ranjivu skupinu uz razvijanje interkulturalnih kompetencija na svim razinama sustava.
- Poticati medijsku afirmaciju pozitivnih iskustava stručnog osposobljavanja i zapošljavanja izbjeglica uz kontinuirano praćenje problema u uključivanju u stručno osposobljavanje i zapošljavanje izbjeglica.

1. Prepoznavanje i priznavanje kvalifikacija potrebnih za zapošljavanje

Ključne prepreke u procesu priznavanja pokazale su se: nedostatak materijalnih dokaza za provjeru, nedostatak informacija za nadležno tijelo kako bi se mogla napraviti adekvatna procjena, općenito nedostatak financijskih sredstava za priznavanje stručnih kvalifikacija i, posebno, za organizaciju kompenzacijskih mjera te pripremu demonstracijskih testova, neadekvatni demonstracijski testovi te zatvoreni sustavi regulacije koji ne dopuštaju za priznavanje kvalifikacija stečenih izvan dotične države. Najznačajnija prepreka je nedostatak financijskih sredstava za provođenje procesa priznavanja što pridonosi osjećaju beskorisnosti kod izbjeglica stručnjaka te zbog neiskorištenosti kapaciteta predstavlja značajan gubitak ljudskih resursa za dotično društvo. Upravo zbog toga, nadležna tijela za priznavanje trebaju nastojati prepoznati podnositeljeve inozemne kvalifikacije.

Analizirajući praksu u nekoliko država EU, preporuka nadležnim vlastima je da razmotre alternativne oblike priznavanja. Takvi oblici alternativnih priznavanja mogu uključivati: djelomično priznavanje inozemne kvalifikacije, potpuno ili djelomično priznavanje inozemne kvalifikacije uz uspješno svladavanje dodatnih testova i ispitivanja vještina i sposobnosti te potpuno ili djelomično priznavanje inozemne kvalifikacije na kraju probnog perioda te eventualno određivanje posebnih uvjeta.

Cilj procjene trebao bi biti da se inozemna kvalifikacija vrednuje oslanjajući se i na kvalitativne i kvantitativne kriterije. U tom smislu iznimno je važno da su korišteni kriteriji izabrani zbog točnosti i relevantnosti za svrhu procjene kvalifikacija i sposobnosti podnositelja zahtjeva, primjerice daljnjeg učenja, istraživanja, traženja zaposlenja, i sl. Svrha za koju se traži priznanje i procjena kompetencije – daljnje obrazovanje ili rad – primarna je u određivanju tijeka postupka i kriterija.

U prvom slučaju, proces priznavanja kvalifikacija može biti pojednostavljen i manje krut, jer se od podnositelja zahtjeva očekuje da poboljša svoje kvalifikacije i dosegne svoj pravi potencijal u tijeku daljnjeg studiranja ili istraživanja. S druge strane, kada je svrha rad, proces dodjele priznanja može biti krući i zahtjevniji, jer će te kvalifikacije biti temelj za provođenje aktivnosti koje će imati

izravan utjecaj na druge građane te ne postoji jamstvo da će se te kvalifikacije poboljšati.

Sustavi prepoznavanja

Unitarni i dualni sustavi za obrazovanje i zapošljavanje

Unitarni sustavi su oni gdje priznanje u jednom području (primjerice akademsko priznavanje) podrazumijeva više ili manje automatsko prepoznavanje u drugom polju (primjerice zaposlenje). Dualni sustavi su oni gdje priznanje u jednom području ne povlači za sobom priznanje u drugom. Značaj ove razlike je jednostavan. U dualnim sustavima, akademsko priznavanje u svrhu obrazovanja i daljnjeg studiranja neće imati nikakvog utjecaja na priznavanje kvalifikacija u svrhu zapošljavanja. Drugim riječima, međunarodne konvencije postavile su okvir za uzajamno priznavanje kvalifikacija za akademske svrhe, kao što je to 1997. godine Lisabonska konvencija, imat će malo, ako uopće, utjecaj na priznanje kvalifikacija za zapošljavanje u zemljama poput Velike Britanije koja ima dualni sustav. Naravno, učinak bi trebao biti obrnut u onim zemljama koje su razvile unitarne sustave i zbog pojednostavljenja procedura kao i omogućavanjem brže integracije pa je preporuka ići u smjeru razvijanja unitarnog sustava.

Centralizirani i decentralizirani sustavi

Centralizirani sustavi su oni u kojima se priznavanje vrši od strane jednog nadležnog tijela i gdje postoji samo jedan model odnosno jedinstvena procedura se primjenjuje na sve podnesene zahtjeve za priznanje.

Decentralizirani sustavi su oni u kojima ne postoji jedinstveno tijelo za procjenu i priznavanje inozemnih diploma i u kojima postoji cijeli niz različitih postupaka. U centraliziranim sustavima, nadležno tijelo je obično jedna institucija poput Ministarstva obrazovanja ili možda zapošljavanja, koja će tada primijeniti više ili manje isti postupak za priznanje, bez obzira o kojoj se znanosti, grani ili području radi. U slučaju decentraliziranih sustava, raspon nadležnih tijela je velik i heterogen tako da u osnovi postoji jedno tijelo za svaku određenu struku, područje ili znanost sa svojim specifičnim postupcima – načini vođenja postupka među njima imaju vrlo malo sličnosti. Nadležna tijela za zapošljavanje mogu uključivati stručne udruge, vladine odjele, pa čak i autonomne pružatelje usluga.

Sustavi usmjereni kvalifikaciji i pojedincu

Kvalifikaciji usmjereni sustavi su oni kod kojih je proces priznavanja isključivo usmjeren na kvalifikacije same izbjeglice. Pojedincu usmjereni sustavi su oni koji, uz procjenu kvalifikacija, također procjenjuju individualne standarde vještina i kompetencija.

Faze u procesu priznavanja i razlike u sustavima priznavanja:

- podnošenje zahtjeva nadležnom tijelu,
- verifikacija/provjera,
- procjena,

- kompenzacija,
- demonstracijski test i
- registracija.

Zahtjev se podnosi u odgovarajućem tijelu koje može biti vladin odjel ili neovisno javno tijelo. Provjerom se ispituje i potvrđuje postojanje i autentičnost kvalifikacija. Dokazi su originalni diplome i svjedočanstva. Procjena je proces kada se strane kvalifikacije uspoređuju s profesionalnim standardima koji vrijede u zemlji domaćinu, u ovom slučaju u Hrvatskoj. Svi procesi priznavanja uključuju faze podnošenja zahtjeva, provjere i procjene. Faze kompenzacije i demonstracijskog testa ovise o pojedinostima sustava priznavanja.

Kompenzacija se događa kada nadležno tijelo zaključi da akademske ili stručne svjedodžbe ne zadovoljavaju razinu znanja ili sposobnosti koje se očekuju u zemlji domaćinu, pa se poduzimaju daljnje kompenzacijske mjere. Tipični primjeri su takozvani tečajevi "premošćivanja" i "prilagodbe". Osim toga, vlasti mogu tražiti test vještina i kompetencija kojim će se potvrditi kvalifikacije. To je slučaj s pojedincu usmjerenim sustavima priznavanja.

Regulirana i neregulirana zanimanja

Regulirane profesije su one čija je pravila i procedure postavio određen autoritet (također poznat kao nadležno ili regulatorno tijelo). Kod ove vrste profesija je ključno da je pristup relevantnim zanimanjima u načelu ograničen na nositelje kvalifikacija dobivenih u određenim (najčešće nacionalnim) obrazovnim ustanovama.

Neregulirane struke ne podliježu pravilima i smjerovima određenog tijela. Većina zemalja regulira određene profesije dok za neke ne smatra da ih je potrebno regulirati. U većini zemalja su jasno regulirana zanimanja u medicinskoj struci i tradicionalnim liberalnim zanimanjima kao što su pravo, arhitektura i stomatologija. No, raznolikost među zemljama više se očituje u trajanju procesa regulacije nego o krajnostima regulacije i potpunog nedostatka regulacije. Privremeno priznanje za svrhu zapošljavanja može se odobriti pod uvjetom da izbjeglica dokaže da su njegove ili njezine vještine i kompetencije u skladu s tvrdnjom o završenom obrazovnom programu ili obuci putem supervizije privremenog zapošljavanja.

Preporuke za razvoj takvog sustava:

Kao što je praksa u brojnim zemljama EU, problem prepoznavanja kvalifikacija izbjeglica na temelju nepotpune ili čak u potpunosti nepostojeće informacije o kvalifikaciji i o sustavu iz kojeg potječe, pokazuje se jednostavnim rješenjem kojim se nedostatno dokumentirani podaci u procesu pristupa visokom obrazovanju nadoknađuju putem intervjua, posebno specijaliziranim ispitima, izjavom potvrđenom kod nadležnog tijela a koja podliježe kaznenoj odgovornosti ili testovima za provjeru kompetencija.

- Prilikom osmišljavanja sustava važno je imati na umu i procjenu kompetencija i sposobnosti a ne samo procjenu dokumenata.
- Osmišljavanje sustava dokazivanja i priznavanja obrazovnih kvalifikacija osobama koje nemaju dokaze o prethodnom završenom obrazovanju, u svrhu daljnjeg (višeg) obrazovanja ili

dokvalifikacije odnosno zapošljavanja moguće je riješiti u sklopu daljnjeg razvoja Hrvatskog kvalifikacijskog okvira.

- Svrha za koju se traži priznanje i procjena kompetencije – daljnje obrazovanje ili rad – primarna je u određivanju tijeka postupka i kriterija.

SOCIJALNA SIGURNOST

Osim prije spomenutih područja, brojne druge socijalne usluge utječu na kvalitetu integracije izbjeglica. Prije svega radi se o zdravstvenoj zaštiti, osiguranju socijalnih usluga i davanja, osiguranju psihološke podrške i podrške u stvaranju socijalnih mreža, omogućavanje kvalitetnog provođenja slobodnog vremena, rekreacije i kulturnih aktivnosti.

Pojam socijalne sigurnosti ovdje koristimo kao „kišobranski” pojam za sva državna davanja odnosno sve vrste davanja koje za cilj imaju zadovoljenje osnovnih potreba i socijalne zaštite ranjivih pojedinaca u društvu. Brojne studije i komparativni prikazi socijalnih sustava država Europske unije ukazali su na niz institucionalnih barijera – ekonomskih, socijalnih i kulturalnih – koje značajno utječu i onemogućavaju izbjeglicama korištenje usluga i prava. Te barijere ne spadaju u područje diskriminacije već se razvijaju potencirane i posredovane negativnom društvenom klimom koja je ujedno ishodište začaranog kruga marginalizacije stranaca generalno, te izbjeglica partikularno. Najznačajnije posljedice su isključenost sa tržišta rada i siromaštvo izbjeglica. Također, integracijska strategija nužno treba osigurati dostojanstven standard življenja za izbjeglice, a posebno za one pojedince koji nisu prisutni na tržištu rada omogućavajući im adekvatnu socijalnu podršku u najširem smislu. Često se može čuti argument kako države koje su velikodušne kod socijalnih prava i davanja time privlače brojne izbjeglice koje žele tu priliku „iskoristiti” i ne doprinositi društvu primitka. Studije slučaja država Europske unije pokazale su kako je stanje na tržištu rada u pojedinoj zemlji ono koje ju čini poželjnijom destinacijom i koje uz socijalne mreže koje pojedinac u toj državi ima, predstavlja odlučujući faktor za odabir. Također, pokazalo se kako faktor privlačnosti za izbjeglice uglavnom nije izdašnost sustava socijalne skrbi već potencijalni životni standard, visoka zaposlenost i visina plaće. Tome u prilog idu i statistike koje pokazuju kako su nisko kvalificirane izbjeglice, kojima je puno teže naći posao, u višestruko većoj potrebi ovisnosti o socijalnoj zaštiti.

Nesporno je da je integracija stranaca proces koji zahtjeva aktivno uključivanje svih nadležnih tijela državne uprave, ali i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, radi pružanja potpore i pomoći u području zapošljavanja, zdravstvene zaštite, stanovanja, obrazovanja, učenja hrvatskog jezika i dr. Pritom je od velikog značaja ostvariti i sustavno jačati suradnju svih navedenih tijela s organizacijama civilnoga društva koje djeluju u području zaštite i promicanja ljudskih prava, socijalnim partnerima i privatnim sektorom. Nerijetko se strance doživljava kao

vrstu prijetnje tj. ugroze iskazivanjem negativnih stavova u vidu diskriminacije, ksenofobije i rasizma. Istraživanje koje je nedavno provedeno govori o vrlo visokoj zastupljenosti negativnih ksenofobnih stavova građana i građanki Hrvatske spram izbjeglica. Budući da se može očekivati postupno povećanje broja osoba koje useljavanju u Hrvatsku iz zemalja regije, područja Istočne i Jugoistočne Europe, kao i drugih teritorija, važno je poraditi na podizanju svijesti o problematici i raznim aspektima post-migracijskih procesa kroz informiranje i senzibiliziranje javnosti i državnih službenika o prisustvu i pravima raznih kategorija stranaca u Hrvatskoj. Važeći Zakon o suzbijanju diskriminacije uređuje pitanja sankcioniranja tih negativnosti u hrvatskom društvu. Međutim, potrebno je preventivno i pro-aktivno djelovati kako bi se omogućio stvarni pravni i društveni okvir interkulturalnog dijaloga i integracije stranaca u hrvatsko društvo.

Preporuke:

- Organizirati tematske i edukativne radionice te savjetovanja, posebno u prvim mjesecima integracije po dolasku stranaca i osoba pod međunarodnom zaštitom u Hrvatsku.
- Osmisliti sustav adekvatne (kulturološki osjetljive) zdravstvene zaštite, psihološke pomoći i psihosocijalne skrbi za posebno ranjive skupine izbjeglica koji će provoditi širi tim stručnjaka specijalista.
- Osmisliti rehabilitacijske programe za žrtve nasilja i mučenja, te u programe rehabilitacije pokušati uključiti organizacije koje se bave terapijskim radom u zajednici.
- Prehranu u javnim kuhinjama, kao i školskim kuhinjama prilagoditi religijsko-dijetetskim potrebama stranaca i njihove djece.
- Nacionalnu strategiju socijalne skrbi ali i druge relevantne dokumente dopuniti nizom pozitivnih dvosmjernih integracijskih mjera za izbjeglice.
- Financijski podržavati osmišljavanje i provedbu savjetodavnih i rehabilitacijskih programa prorade traumatičnih iskustava.
- Osigurati pristup zdravstvenim institucijama (razumijevanje djelokruga njihovog rada; prevladavanje jezičnih barijera; interkulturalne vještine zaposlenih).
- Osigurati zastupljenost medijskih sadržaja o temama važnim ili vezanim za strance i izbjeglice kako bi se senzibilizirala javnost o tim pitanjima.
- Educirati novinare i druge zaposlene u medijima o temama stranaca, osoba s međunarodnom zaštitom, integraciji i dr.
- Organizirati događaje (javne skupove, okrugle stolove, seminare) na temu integracije.
- Voditi evidenciju i učiniti je javnom o slučajevima govora mržnje i zločina iz mržnje na temelju rase, nacionalnosti, religije te o sankcioniranju istih.
- Redovito uklanjati grafite s uvredljivim i rasističkim sadržajima.
- Osigurati financiranje kulturnih i drugih događanja organiziranih od inicijativa, grupa ili organizacija stranaca.
- Osigurati integracijske programe za novo pridošle koji bi, prilagođeni potrebama različitih skupina izbjeglica, omogućili brže

- i lakše snalaženje u društvu i razumijevanje sustava.
- Osigurati ispitivanje potreba izbjeglica i koristiti rezultate prilikom osmišljavanja politika.
- Podržavati i osnaživati organizacije izbjeglica.

Izazovi integracije – izvještaj za 2014. godinu

43 Nacionalna konferencija *Suzbijamo li diskriminaciju? Primjena Zakona o suzbijanju diskriminacije u Hrvatskoj*, 2. prosinca 2014. godine, Zagreb.

Pet godina Zakona o suzbijanju diskriminacije

PET GODINA NAKON ŠTO JE NA SNAGU STUPIO DUGO OČEKIVANI ZAKON O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE (NN 85/08, 112/12) U ORGANIZACIJI UREDA ZA LJUDSKA PRAVA I PRAVA NACIONALNIH MANJINA VLADE RH I UREDA PUČKE PRAVOBRANITELJICE OKUPILI SU SE DIONICI U PRIMJENI ZAKONA KAKO BI RASPRAVILI NA KOJI NAČIN JE ZAKON PRIMJENJIVAN TE U KOJOJ MJERI I S KOJIM UČINCIMA JE PRIDONIO OSTVARIVANJU SVRHE S KOJOM JE DONESEN. ⁴³

I.

SMATRAMO VELIKIM USPJEHOM ŠTO JE DONOŠENJEM ZAKONODAVNOG OKVIRA ZA BORBU PROTIV DISKRIMINACIJE POJAM DISKRIMINACIJE NE SAMO OŽIVIO, NEGO I ZAŽIVIO, KAKO NA RAZINI PREPOZNTALJIVOSTI U JAVNOSTI (I STRUČNOJ I OPĆOJ), TAKO I NA RAZINI ORGANSKOG MJESTA U SUSTAVU. ZAKON JE TAKO, SAM PO SEBI, SIMBOL SENZIBILITETA DRUŠTVA ZA ODNOS KOJI SE PRELAMAJU NA DISKRIMINATORNIM OSNOVAMA TE DJELUJE I KAO MENTOR I KAO PRATILAC DRUŠTVENIH PROMJENA. TEŠKO JE MEĐUTIM REĆI U KOJOJ JE MJERI TEKST ZAKONA -ODNOSNO NJEGOVA VIDLJIVOST – USPIO ZAHVATITI TOČNO ONE SUPTILNE MANIFESTACIJE I UKORIJEJENE NIJANSE KOJE SU TREBALE BITI NJEGOV PREDMET, A KOJE STOJE NA PUTU FAKTIČKOJ USTAVNOPRAVNOJ JEDNAKOSTI SVIH GRAĐANA REPUBLIKE HRVATSKE. POJAM DISKRIMINACIJE U SPREZI SA SOCIJALNO-EKONOMSKIM REALITETOM POSTAO JE TEŠKO ODVOJIV OD (DRUŠTVENE) NEPRAVDE. S JEDNE STRANE, RADI SE O OPĆEM MJESTU U KOJEM SE SVI PREPOZNAJU I KOJE SVI OSJEĆAJU, NO S DRUGE STRANE POJAM JOŠ UVIJEK NOSI SA SOBOM ODREĐENU TEŽINU KOJA JE ZA MARGINALIZIRANE SKUPINE I POJEDINCE JOŠ UVIJEK DOVOLJNO NEUHVATLJIVA I DALEKA. OSTAJE PITANJE SLUŽI LI I MOŽE LI UOPĆE

zakon kao takav služiti onima kojima je takva zaštita najpotrebnija.

Uistinu, možda nije potpuno pogrešno razmišljati o antidiskriminacijskoj zaštiti kao o jednoj vrsti civilizacijskog luksuza koja do izražaja može doći tek u postavkama organizacije, uređenosti, reda i svojevrsne ekonomsko-socijalne stabilnosti. Ona predstavlja jednu vrstu društvenog paradoksa; iako utjelovljuje potpuno fundamentalan građansko-politički princip, osvještavanje i prepoznavanje diskriminacije često je zamagljeno njezinim vlastitim manifestacijama. U tom smislu protektivna funkcija prava zahtjeva inicijalno probijanje kroz razumijevanje ranjivosti te drugih osobnih i klasnih odnosu i općenito zahtjevno dekonstruiranje društvenih stereotipa. Na tragu toga treba ozbiljno uzeti u apel udruga civilnog društva za primarnim, preventivnim i sustavnim rad i osnaživanjem žrtava i potencijalnih žrtava te preporuke po kojima antidiskriminacijski princip mora nedvojbeno i koherentno prožimati sve nacionalne politike, a naročito one njihove obrazovno-edukacijske komponente, kako bi se uopće postavili temelji društvu koje je za jednakost voljnu.

Nevoljkost ili možda čak nelagodu u vezi s ulaženjem u koštac s realnim društvenim elementima u pozadini isključivo nomotehničkog gledanja na diskriminaciju tako će ilustrirati tendencija da se na statističkim obrascima evidentiranja sudskih sporova koji se tiču diskriminacije kao osnova najčešće pogrešno iskazuje 'izražavanje,' umjesto osnove o kojoj se radi. To je vjerojatno posljedica i toga da se diskriminacija kao argument, odnosno u petitu tužbe- naročito u radnim sporovima- nerijetko pojavljuje naknadno, gotovo i sporadično. Jasnijem ekspliciranju slike o diskriminaciji u društvu sigurno ne pomaže ni zakonodavno rješenje kojim je predviđeno čak 17 raznih osnova, što je puno više od onih osnovnih šest na kojima se počiva zakonski okvir EU. O eventualnoj potrebi reduciranja broja osnova bilo je govora na skupu i to je nešto o čemu će se u budućnosti još sigurno biti govora. Iako je sam tekst zakona vjerojatno mogao učiniti više po pitanju osiguravanja uvjeta za razumijevanje materije (ne)jednakog tretmana, sudovi ipak pokazuju zavidnu spretnost i dovitljivost po pitanju postupka te razvijanja dobre prakse.

II.

U prekršajnim postupcima – u kojima se iznimno mora dokazivati namjera – sudovi su se pokazali spremnima ocjenjivati dokaze poput SMS-a, MMS-a i podijeljenog sadržaja na internetu, te utvrđena diskriminatorna činjenja najčešće podvode pod prekršaj javne sigurnosti. Pritom se kod izricanja sankcija uzima praksa u regiji i imovno stanje osuđenog, te se novčane kazne obično kreću oko 2000 kn. Posebno treba istaknuti ulogu Ministarstva unutarnjih poslova koji je ovlašten tužitelj u ovim postupcima i čija će educiranost i senzibiliziranost isto tako biti ključna i u narednih pet godina primjene Zakona.

Zakon o suzbijanju diskriminacije vjerojatno su najaktivnije primjenjivali radni sudovi, i to najviše poradi izbacivanja antidiskriminacijskih odredbi iz Zakona o radu. Sudovi su se bavili

pitanjima detaljizacije opisa diskriminatornog ponašanja (naročito s obzirom na datume- što se pokazalo relevantnim i s obzirom na zastaru), dokazivanjem uzročno-posljedične veze te preklapanjem sa drugim Zakonima (uznemiravanje i zaštita dostojanstva radnika po Zakonu o radu, odnosno povreda prava osobnosti, čast, ugled i pravo na zdravlje po Zakonu u obveznim odnosima), pri čemu su se često konzultirali orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda. Sudovi su zauzeli stav da inzistiranje na radnoj disciplini ne predstavlja *mobbing* (čak ni ako je došlo do zamjetne promjene u ponašanju i praksi) te su se nerijetko suočavali sa problemom političkog *mobbinga* „nepodobnog kadra” kroz sistematizaciju radnih mjesta i tehnološke viškove, na što su upozorili i sindikati. Ovo je osjetljivo pitanje kojemu će biti potrebno posvetiti posebnu pozornost, kako pravno, tako i istraživački. Također, mogle su se čuti opservacije o tome kako trenutno rješenje po ZSD-u ne podržava prekid rada na način na koji je uređeno u Zakonu u radu u svezi s uznemiravanjem ili spolnim uznemiravanjem.

III.

Na efikasnost sudske zaštite u postupcima po ZSD-u osvrnule su se i udruge civilnog društva koje u tim postupcima mogu sudjelovati kao umještači ili po mehanizmu udružne tužbe. Institucija udružna tužba kome je zakonodavac namijenio progresivnu i moćnu ulogu u suzbijanju diskriminacije, zasigurno nije polučila one rezultate koje je bilo moguće očekivati. Posljedica je to koja bi se mogla pripisati podkapacitiranosti organizacija civilnog društva, no vjerojatno i obeshrabrujućem efektu stajališta kojeg su sudovi zauzimali u tim predmetima. Naime, svi postupci po udružnim tužbama završili su negativnim presudama, pri čemu je posebno zanimljivo da su tri preinačene na Vrhovnom sudu. Odsustvo sudske prakse, kako po pitanju udružnih, tako i po pitanju individualnih tužbi sigurno ne pridonosi uspješnosti litigaciji, što je uvidio i Ured pučke pravobraniteljice kao središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije koji radi na usustavljanju baze sudske prakse u predmetima diskriminacije. Doista, pogledom na brojke lako bi se moglo zaključiti da diskriminacije u Hrvatskoj gotovo i nema, pa iz Ureda pučke pravobraniteljice s obzirom njihova uvid i saznanja o situaciji na terenu upućuju na veliku diskrepanciju između broja pritužbi i stvarnih situacija koje bi se mogle okarakterizirati diskriminatornima. Odvjetnička iskustva skreću pozornosti na ograničeni efekt koji sudska zaštita od diskriminacije- u onim slučajevima kad u percepciji sebstva i društva uopće postoje uvjeti za potraživanje takve zaštite sudskim putem -može imati, a pogotovo u kombinaciji s dugotrajnim postupcima i visokim sudskim troškovima. Faktičku zaštitu od viktimizacije pojavljuje se kao veliki problem u slučajevima kad je žrtvama čak i nakon dobivene presude i dalje nemoguće nastaviti daljnji život i/ili rad u neprijateljski nastrojenoj okolini. Isti problem možda je još više apostoliran kad se uzme u obzir da se može raditi o pripadnicima društvenih skupina koja trebaju posebnu zaštitu npr. djeci, što samo po sebi dovodi u pitanje efikasnost državne zaštite kao takve. Problemi implementacije učinaka

presude često se javljaju u zatvorenim zajednicama kao što je to akademska ili rad u okviru javne službe.

Kvalitetnije suzbijanje diskriminacije sigurno će zahtijevati koordinirano, odlučnije i proaktivnije djelovanje svih aktera: kvalitetnije prikupljanje statističkih podataka, posebno imajući na umu etničku pripadnost, daljnju edukaciju i senzibilizaciju javnosti po pitanjima invaliditeta, sustavan rad na osnaživanju žena- naročito po pitanju ekonomske neovisnosti te možda prije svega, inzistiranje na funkcioniranju jake socijalne države u kojoj će, primjerice, vrtići i obrazovanje doista biti ustanove dostupne svoj djeci. Odgovornost također leži i na medijima, kako po pitanjima izvještavanja o pripadnicima manjina i kontroverznih pitanja, odgovaranja na diskursne izazove u pogledu npr. *ageisma*, tako i regulatorno i organizacijski – imajući pritom na umu usustavljanje standarda i pogotovo participativnu dimenziju koju donose novi mediji.

Iako su u zadnjih pet godina u hrvatskom društvu po pitanju jednakosti napravljeni veliki politički pomaci, potrebno je osvijestiti da se suzbijanje diskriminacije, a naročito jačanje veze između jednakosti i ostvarivanja ljudskih prava na razini cijelog društva ne događaju preko noći, već su, upravo suprotno, odgovornost svih nas svaki dan.

Izazovi integracije – izvještaj za 2014. godinu

Prilog: Građanski odgoj i obrazovanje

INICIJATIVE ZA UVOĐENJE GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U ŠKOLE, ODNOSNO OBRAZOVANJA ZA LJUDSKA PRAVA I DEMOKRATSKO GRAĐANSTVO, SEŽU U PERIOD NAKON RATA, DAKLE VEĆ POLOVINOM 90.-IH GODINA. OD TADA, SVE POLITIČKE STRUKTURE NA VLASTI OBEĆAVAJU UVOĐENJE GOO I NA TOME TEMELJE SVOJE PREDIZBORNE KAMPANJE I POLITIČKE NASTUPE U JAVNOSTI. IPAK DO SADA NITI JEDNA VLAST OVO PODRUČJE NIJE PREPOZNALA VAŽNIM, A 2009. GODINE OKUPLJENI SU REZULTATI ZNAČAJNIH ISTRAŽIVANJA KOJE SU RADILE CIVILNE ORGANIZACIJE, A KOJI SU NAS UPOZORILI NA DUBOKE DEMOKRATSKE DEFICITE, OSOBITO KADA SE RADI O RAZUMIJEVANJU I ZNANJIMA MLADIH LJUDI POLITIČKOGA SUSTAVA I DRUŠTVENIH PROCESA UNUTAR KOJIH SE RAZVIJAJU. REZULTATI POPUT TEMELJNIH NEPOZNAVANJA POJMOVA VEZANIH ZA DEMOKRACIJU ILI SKLONOST KA AUTORITARNOM, RADIJE NEGO DEMOKRATSKOM, POTAKNULI SU NAS NA OBNAVLJANJE INICIJATIVE ZA UVOĐENJE GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U ŠKOLE. OD 2009. GODINE SUSTAVNO SE ZALAŽEMO ZA OVAJ PROCES, NJEGOVU KVALITETU I DUGOROČNOST, STOGA SMO NAŠ RAD I ZNAČAJNIJE STRUKTURIRALI TE OMOGUĆILI EKSPERIMENTALNU PROVEDBU KURIKULUMA GOO-A U 6 ŠKOLA. MINISTARSTVO OBRAZOVANJA JE ODLUČILO U SURADNJI S AGENCIJOM ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE PODRŽATI PROVEDBU EKSPERIMENTALNOG PROGRAMA U JOŠ 6 ŠKOLA, TEMELJEM *ODLUKE O EKSPERIMENTALNOJ PROVEDBI I PRAĆENJU PROVEDBE KURIKULUMA GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U DVANAEST OSNOVNIH ŠKOLA U 2012./2013. I 2013./2014. GODINI*. REZULTATI ISTRAŽIVANJA EKSPERIMENTALNE PROVEDBE U ŠEST ŠKOLA KOJE SU PRAĆENE U SURADNJI MREŽE MLADIH HRVATSKE, CENTRA ZA MIROVNE STUDIJE I GONG-A TE ISTRAŽIVAČKO-

obrazovnog centra za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, i to u šest škola, pokazuju značajne iskorake u podizanju razumijevanja učenika, stjecanju određenih znanja, a ponajviše ukazuje na promjene u školskoj klimi, i to kroz oblikovanje kvalitetnijih odnosa među učenicima, pa i među učenicima i profesorima, te njihovu osjetljivost na mlade s posebnim potrebama. Cijeli taj proces potaknuo je MZOS na osnivanje Stručnog povjerenstva sa zadaćom oblikovanja Kurikuluma G00-a i modela uvođenja G00 u osnovne i srednje škole.

Nakon dvogodišnje provedbe projekta 'Novo doba ljudskih prava i demokracija u školama' od strane Mreže mladih Hrvatske, Centra za mirovne studije i GONG-a, a koji je omogućio eksperimentalnu provedbu Kurikuluma G00 u 6 škola, činilo se kako postoje snažne osnove za uspostavljanje trajnog suradničkog modela između civilnih organizacija i ministarstva u procesu uvođenja G00 u škole kao i njegovoj kvalitetnoj provedbi. Osnovano je Stručno povjerenstvo koje je započelo s radom početkom 2014. godine, tada još pod ravnanjem ministra Željka Jovanovića, u koje su uključeni stručnjaci i praktičari iz različitih formalnih i neformalnih obrazovnih praksi, pa tako i organizacija civilnog društva s iskustvom u obrazovnim programima i politikama. Povjerenstvo je pripremlilo Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja, prijedlog literature, prijedlog modela obrazovanja nastavnika kao i prijedlog modela uvođenja G00 u škole. Prijedlozi su bili u javnoj raspravi mjesec dana u travnju i svibnju 2014. godine, a rezultati javne rasprave nikada nisu objavljeni.

Dodatak:

U skladu s Nacionalnim okvirnim kurikulumom hrvatski obrazovni sustav nalazi se u procesu određenih promjena, te se tako polagano napušta koncept nastavnih planova i programa i ide se u smjeru razvoja kurikulumske pristupa. Razvijanje nacionalnih i predmetnih kurikuluma pretpostavlja orijentiranost na samog učenika/icu i ishode kojima se teži. Ishodi pretpostavljaju kompetencije koje se nastoje razviti kod učenika na kraju pojedinih obrazovnih ciklusa i planiranje nastave i rada od ishoda kontinuirano podsjeća praktičare da se vrate na učenika i svaki puta krenu od njega samog, a ne od teme koje trebaju poučavati. Ovakve obrazovne reforme vidljive su i u Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije donesenoj 2014. godine te najavljenom kurikularnoj reformi. Kurikulum Građanskog odgoja i obrazovanja jedini je takav dokument u Republici Hrvatskoj usmjeren na ishode učenja u ovom trenutku. Temeljne su odrednice Kurikuluma G00: ljudska prava, mir i nenasilje, interkulturalnost i demokratsko građanstvo, politička pismenost i politička participacija, gospodarska pravednost i održivi razvoj.

U to vrijeme je, točnije u lipnju 2014. godine mjesto ministra obrazovanja preuzeo Vedran Mornar koji je preuzevši dužnost najavio promjene u predloženom modelu građanskog odgoja i obrazovanja suprotno modelu koji je proizašao kao prijedlog Stručnog povjerenstva – uvođenja građanskog odgoja i obrazovanja kao modela obveznog predmeta u višim

razredima osnovnih i srednjih škola, a koje će pratiti međupredmetna provedba na svim razinama osnovnog i srednjeg obrazovanja. Odluka je neugodno iznenadila članove Povjerenstva. Sastanci Povjerenstva više nisu organizirani, izuzev onoga nakon izbora ministra Mornara koji je predstavio odluku o među-predmetnom uvođenju – Odluka o donošenju programa međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole. Ta je odluka bila jednako tako u javnoj raspravi, a javnost nikada nije vidjela rezultate ni te javne rasprave.

Uvođenjem među-predmetnog sadržaja u škole, Vlada nije ispunila cilj naveden u Planu 21, iako je u medijskim istupima tvrdila da jest. Međutim, stručnjaci i praktičari se slažu da je ovaj model uvođenja građanskog odgoja i obrazovanja u obliku među-predmetne povezanosti nedostatan i neprovediv u predmetnoj strukturi obrazovnog sustava uz nedovoljno spremne nastavnike odnosno nedostatne nastavničke kompetencije za poučavanje. Kao svojevrsna kompenzacija, u školskoj godini 2014./2015. temeljem provedenog Javnog poziva u 30 osnovnih škola provodi se *Eksperimentalni izborni program građanskog odgoja i obrazovanja u 8. razredu osnovne škole* u trajanju od 1 sata tjedno, tj. 35 sati godišnje. Brojni su obrazovni stručnjaci upozoravali kako je među-predmetna provedba važna i korisna dopuna predmetu građanskog odgoja i obrazovanja, no imajući ovakav tip provedbe bez primarnog formata i sadržaja, a pored toga imati eksperimentalni predmet u 8. razredima, na završetku osnovnog školovanja, ukazuje na temeljno nerazumijevanje i nepoznavanje procesa podučavanja, procesa učenja i doprinosa građanskoj kompetenciji.

Članovi Povjerenstva koji su ujedno bili i predstavnici aktivnih organizacija koje čine GOOD Inicijativu organizirali su tiskovnu konferenciju i izdali sljedeće priopćenje odnosno reakciju na odluke Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta:

Priopćenje:

OTVORENO PISMO

HOĆE LI VLAST PREPOZNATI DA JE JAČANJE GRAĐANSKE KOMPETENCIJE MLADIH TEMELJ DRUŠTVENOG RAZVOJA HRVATSKE?

Vezano uz proturječne informacije koje postoje u javnom prostoru oko uvođenja građanskog odgoja i obrazovanja kao organizacije okupljene u GOOD inicijativu⁴⁴ za sustavno i kvalitetno uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u škole pozivamo Vladu Republike Hrvatske da sukladno najavama I planovima osigura obrazovanje usmjereno na razvijanje građanske kompetencije učenika kao aktivnih i odgovornih građana. U Europskom referentnom okviru za cjeloživotno učenje kao i u Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (NOK) građanska kompetencija je opisana kao jedna od temeljnih kompetencija. U Hrvatskoj se od 1999. godine provodi Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo, ali se dosadašnja provedba kroz projekte, izborne i izvan-nastavne aktivnosti nije pokazala dovoljnom za podršku

⁴⁴ GOOD Inicijativu za sustavno i kvalitetno uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u odgojno-obrazovni sustav čine: CARPE DIEM udruga za poticanje i razvoj kreativnih i socijalnih potencijala djece, mladih i odraslih; Centar za civilne inicijative, Centar za građanske inicijative Poreč, Centar za mirovne studije; CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje; DirDem – Direktna demokracija u školama; Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću; Forum za slobodu odgoja; GONG; Hrvatsko debatno društvo; Hrvatski centar za dramski odgoj, Hrvatska mreža volonterskih centara, Koordinacija udruga za djecu; Kuća ljudskih prava Zagreb; LORI Rijeka; Mreža centara za obrazovne politike; Mreža mladih Hrvatske; Slobodna škola-društvo za promicanje demokratskog obrazovanja; Zagreb Pride; Zelena akcija, Ženska soba – Centar za seksualna prava i Ženska udruga IZVOR. Sustavno i kvalitetno uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja podržavaju i organizacije Platforme 112.

razvoju građanske kompetencije svih učenika. Djeca i mladi imaju pravo razviti svoju građansku kompetenciju kao jednu od ključnih kompetencija potrebnih za svakodnevni život, a društvena zajednica ima odgovornost osigurati im uvjete za to unutar formalnog odgojno-obrazovnog sustava.

Rezultati istraživanja⁴⁵ pokazuju kako mladi ne posjeduju znanja i vještine potrebne za odgovorno demokratsko građanstvo, a smatraju ih važnima za život u suvremenom društvu. U školskoj godini 2012./13. eksperimentalno je uveden u 12 škola Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja te je praćenje provedbe pokazalo potrebu sustavnog i kvalitetnog uvođenja ovih sadržaja i metoda rada u škole te pozitivan učinak građanskog odgoja i obrazovanja na odnose u školi i uključenost učenika.

Donositelji odluka trebaju podržati dosadašnje napore entuzijastičnih učitelja i nastavnika, stručnjaka i civilnog društva koji prepoznaju važnost građanskog odgoja i obrazovanje te osigurati uvjete za njegovo sustavno i kvalitetno uvođenje. Sukladno rezultatima eksperimentalne provedbe međupredmetno poučavanje građanskog odgoja i obrazovanja tijekom cijelog obrazovnog ciklusa pokazalo se neophodnom za demokratizaciju i bolje odnose u školi, dok je osiguravanje prostora i vremena u satnici za zaseban predmet nužnost kako bi se osigurali uvjeti da pripremljeni učitelji i nastavnici dobiju prostor za podržati razvoj građanske kompetencije učenika. Sad je na donositeljima odluka da prepoznaju do sada uložene ljudske i financijske resurse, da prepoznaju obrazovanje kao investiciju u društveni razvoj, nastave započeti proces te osiguraju uvjete za sustavno i kvalitetno uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u škole.

Uz tiskovne konferencije i druge medijske istupe, GOOD Inicijativa je predlagala sastanke ministru Mornaru na koje se nikada nije odazvao. Pored toga prekinuta je komunikacija s organizacijama civilnoga društva, a tadašnji ravnatelj Agencije za odgoj i obrazovanje Vinko Filipović u medijima je izjavio kao udruge (koje su do tada bile aktivne u Povjerenstvu i podržale eksperimentalnu provedbu građanskog odgoja i obrazovanja u školama) nemaju što tražiti u procesu donošenja odluka koje se donose o modelu građanskog odgoja i obrazovanja. U srpnju prošle godine, GOOD Inicijativa je zbog ove izjave tražila ostavku Vinka Filipovića nakon čega je uslijedilo otvaranje pitanja cjelokupne suradnje organizacija civilnoga društva i Agencije za odgoj i obrazovanja. Ne samo da su oko pitanja građanskog odgoja i obrazovanja konzultirane konzervativne vjerske organizacije kao i kardinal Bozanić, nego je do kraja prošle godine, Agencija za odgoj i obrazovanje odlučila prekinuti suradnju s organizacijama civilnoga društva čije je programe stručnog usavršavanja nastavnika su-potpisivala i time potvrđivala korisnost takvih programa za kvalitetu rada nastavnika. Na opetovano insistiranje GOOD Inicijative na donošenje jasnih kriterija i procedura po kojima će Agencija odlučivati o modelima suradnje s organizacijama civilnoga društva, Agencija nije poduzela ništa po tom pitanju do kraja godine.

This project is funded
by the PROGRESS
Programme of the
European Union

Ovaj projekt sufinancira
Ured Vlade Republike
Hrvatske za udruge / This
project is co-financed by
the Croatian Government
Office for Cooperation
with NGOs